

Görögország válaszüton

ZNN 816

Tartalom

I. Úton az EGK felé	5
1. A görög gazdaság helyzete.....	5
2. A társulás hatásai.....	9
II. A csatlakozási tárgyalások (1976-1979)	12
1. Az átmeneti időszak hatásai	12
2. Az EK-országok ellenérzései – a késleltetés folyamata.....	13
3. A csatlakozási tárgyalásokkal kapcsolatos belpolitikai csatározások.....	15
III. Görögország az Európai Közösségben	17
1. A puhatolózás időszak: 1981-1985	17
2. Az európaizáció felgyorsulása: 1985-1995.....	20
3. A csatlakozás utáni gazdaság – szaporodó problémák	21
IV. A válságkorszak beköszönte: a 2009 utáni szakasz.....	23
1. A válság kirobbanása	23
2. A válságra adott válaszlépések.....	24
V. A görög válasz: reformok	31
1. Pénzügyi reformok	31
2. Szociális és munkaügyi intézkedések	33
3. Ösztönző rendelkezések	33
VI. Válaszüton: Európai Unió vagy „Grexit”?	35
1. A 2012. nyári választások	35
2. Ha nincs kiválás... ..	36
3. Görögország az Európai Gazdasági és Monetáris Unió kapuin kívül.....	37
VII. Átalakul az Európai Unió?	40
VIII. Válság görög szemmel	43
IX. Összegzés.....	53

Bevezetés

Időről időre a lapok címlapjára kerül Görögország. Szalagcímek számolnak be tüntetésekről, megszorító intézkedésekről, latolgatják, hogy Görögország az eurózána tagja marad-e vagy sem, s fogalmaznak meg lehetséges forgatókönyveket arra az esetre, ha az utóbbi bekövetkezne. A közelmúltban számos elemzés is napvilágot látott, és már tudjuk, hogy a „görög lejtő” más eurózánotagokat is veszélyeztet. Ezért fontos elemezni az ide vezető okokat, és felismerni a tévedéseket, hogy megérthessük a jelenleg zajló nemzetközi politikai vitákat, melyek messze túlmutatnak már Görögországon.

A téma egy egyetemi feladat kapcsán merült fel. Tanárom bátorítására szakdolgozati témaként kezdtem foglalkozni Görögországgal.

Arra kerestem a választ, hogy milyen okokra vezethető vissza krízis (belső vagy külső vagy mind a kettő egyszerre). Milyen kiút létezik egy ilyen súlyos válsághelyzetből? Képesek lesznek-e a görögök saját erőből megtalálni ezt az ösvényt és végigmenni rajta, vagy mások találnak helyettük megoldást? Ez utóbbi esetben mennyire azonosul a görög társadalom a megoldással?

A dolgozat kilenc szerkezeti egységből áll, és kronologikusan építkezik. Az első szerkezeti egység a hatvanas-hetvenes évek Görögországának gazdasági-társadalmi és politikai jellemzőit ismerteti, kitérve azokra a perspektívákra, amelyek a társult tagsággal nyílnak meg Görögország számára.

A második szerkezeti egység a csatlakozási tárgyalások folyamatát tekinti át, bemutatva a görög kormány és a társadalom elvárásait, illetve a felek (Görögország és az EK) elképzelései/elvárásai és a lehetőségek közti különbségeket.

A harmadik szerkezeti egység a Közösségen belül sajátos, „renitens” magatartást tanúsító Görögország és az engedékeny EK együttélését ismerteti.

A következő a válság időszakát elemzi, áttekinti a görög kormány eddigi válságkezelő lépéseit. A záró fejezet pedig egy kérdőíves felmérés eredményeit elemzi. A vizsgálat többek között arra terjedt ki, hogy milyen tényezőkre vezetheti vissza a görög társadalom a válság kirobbanását, milyen véleménnyel vannak a kormány eddigi válságkezelő intézkedéseiről, hogyan viszonyulnak az Európai Unió eddigi szerepvállalásához. A kutatás kiterjedt arra is, hogyan érinti a válság a görög polgárok hétköznapijait. Az online formában végzett kérdőíves felmérésre a Thesszáliai Egyetem hallgatói és dolgozói válaszoltak.

A téma feldolgozásához a releváns hazai és nemzetközi szakirodalmat tekintetem át, felhasználtam a politikai publicisztikát, és negyvenöt kérdőíves választ elemeztem. A kutatást folytatni kívánom.

I. Úton az EGK felé

Görögország nem volt alapító tagja az Európai Gazdasági Közösségnek. A második világháború utáni időszak polgárháborús évei sokáig elhúzódtak az országban, instabil politikai rendszere nem illett bele az alapító atyák Közösségről vallott felfogásába. De Görögország céljainak megvalósulását az EGK keretein belül látta biztosítotttnak, ezért elsődleges prioritásként kezelte a vele való szoros kapcsolat kiépítését. A görögök a gazdaság legfőbb ösztönző erejének és modernizációjának kulcsát látták a Közösségben, illetve az általa folyósítandó tőkében. A forrásokat struktúraátalakításra, a feldolgozóipar fejlesztésére és a vele összefüggésben lévő értékestésre, illetve a mezőgazdasági infrastruktúra modernizálására kívánták felhasználni¹, mivel a görög gazdaság a „fejlett Nyugathoz” képest igencsak elmaradott képet mutatott.

1. A görög gazdaság helyzete

1.1 Általános áttekintés

A nemzetgazdaság vezető ágazata, a mezőgazdaság súlyos gondokkal küszködött. A hetvenes évek közepén a földek körülbelül 75%-a kisbirtok volt (1-5 hektár nagyságú), melyen főként családi vállalkozások működtek. Ez EK-átlag ehhez képest 42,5% volt.²

A lakosság igen nagy hányada (36%-a) dolgozott a mezőgazdaságban. Ezen belül magas volt a részleges foglalkoztatottak aránya. Mindez a gyenge infrastruktúrával és az alacsony termelékenységi szinttel párosult.³

Az agrárszektor struktúrája az idők folyamán nem változott lényegesen, tehát egyfajta „konzervált mezőgazdaság” figyelhető meg a társulás előtti időszakban. Ez azonban nem csupán hellén sajátosság, hiszen a spanyolok és a portugálok, de a közösségen belüli francia és olasz kevésbé fejlett régiók is hasonló problémákkal küszködtek (az agrárszféra nagy foglalkoztatottsága, alacsony termelékenység, kevés jövedelem). A görög kormány a mezőgazdaság modernizációjára törekedett, ennek érdekében programokat dolgozott ki, de nem sikerült átütő erejű fejlesztést megvalósítani. Ezek a rendelkezések felölelték a földosztást és tagosítást, a beruházást, az öntözőrendszerek kiépítését, a szerkezetátalakítást, az exporttámogatást, sőt az államnak is jelentős szerepet szántak (a megtermelt felesleget az állam felvásárlásával kívánta a gazdasági vérkeringésbe bekapcsolni rögzített árak mel-

¹ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 375. o

² Jason Manolopoulos: *Greece's 'Odious' Debt*. London: Anthem Press, 2011, 78. o

³ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 375. o

lett).⁴ Meg kell jegyezni, hogy ekkor már társult tag volt Görögország, és ennek jegyében jelentős támogatásokat kapott az ipar, infrastruktúra és mezőgazdaság területén.

Bár az „elmaradott” jelzőt használtuk Görögország gazdaságára, nem szabad elfelejtenünk, hogy a mediterrán térségen belül kifejezetten jól teljesített az ötvenes évek közepétől a hetvenes évek közepéig az egy főre vetített GDP-növekedésben. Egyre feljebb ívelő tendenciát mutatott, melyet csupán az első és a második olajválság rendített meg. A kortársak „görög csodát” láthattak, hiszen viszonylag rövid időn belül kimagasló értékeket tudott felmutatni⁵ (GDP növekedési üteme felülmúlta az EK-átlagot, így felzárkózási időszakként foghatjuk fel ezt az időintervallumot).⁶ Úgy tűnt, sikeres felzárkózási folyamat részese.

1.2 A „szárnyaszegett” gazdaság okai

A fordulóponthoz a második olajválság (1979) jelentette. Habár a csatlakozás elé nagy várakozással tekintettek, és további felemelkedést és modernizációt vártak az EK-ba való belépéstől, az addig pozitív irányba mutató statisztikák megtorpanásról vagy negatívba fordulásról tanúskodtak. Így aztán a megjósolt gazdasági növekedés és felzárkózás helyett egyre inkább a leszakadás volt megfigyelhető.⁷ Ebben nagy szerepet játszott az 1967-1974 közötti junta, mely miatt az EK leállította a társulási szerződést, és elmaradt a mezőgazdaság modernizációja.

A görög gazdaság hátrányát, a felzárkózás megrekedését a szakértők az „államkorporatista rendszerre” és a „félperifériás” fejlődési útra vezetik vissza. Mit is jelentenek ezek a fogalmak?

Az államkorporatista rendszer az évtizedek során megszilárdult hierarchián alapszik, mely magába foglal állami, pénzügyi és befolyásos polgári aktorokat. Az állami és a magánszektor egymásba fonódása jellemzi ezt a fajta struktúrát, ahol a magánvállalatok életében erőteljes szerepet játszik az állam, és a nagytőkések nyomást gyakorolnak az állam cselekvéseire.⁸ Mi több, néhány kiemelt ágazatot megvédték (pl. a bankszektor, vagy a nagyobb magáncégeket), és az államtól kaptak támogatást. Ezzel visszavetették a versenyképességet

⁴ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európai*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 375-376. o

⁵ Nagy András: *A dél-európai országok integrációja és annak tanulságai I.*, 1999. (Közigazgatási Szemle, XLIV. évf., 188. o.), <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00046/pdf/nagyandras.pdf>

⁶ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz*. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 41. o

⁷ *Az EU-csatlakozás középtávú gazdasági-társadalmi hatásai Magyarországra* (Tárki, Európai füzetek különszáma). Budapest, 2003, 33. o, <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/7D73A93B-50BB-42E0-8FD2-7D3430C73E7F/0/EUF00Kulonszam.pdf>

⁸ Nagy András: *A dél-európai országok integrációja és annak tanulságai I.*, 1999. (Közigazgatási Szemle, XLIV. évf., 188. o.), <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00046/pdf/nagyandras.pdf>

és a termelékenységet is.⁹ (Ezt a gyakorlatot a továbbiakban is intenzíven folytatták.) A puha költségvetési korlát miatt a nagyvállalatok adóssága ugrásszerűen emelkedett. A magánszektor egyébként is nagy súllyal esett latba, hiszen a GDP jelentős hányadát itt termelték meg.¹⁰

A félperiféria megnevezés Immanuel Wallersteintől származik¹¹. A félperiférikus fejlődési úton lévő államokat a centrummal való magas fokú együttműködési készség jellemzi. Ez azonban magában rejtje az egyoldalú fejlődés veszélyét, s a válsághelyzetek előfordulásának nagyobb valószínűségét.¹² Görögország is félperifériás pályán van, ami azt jelenti, hogy erőteljes függés figyelhető meg közte és a „mag” (az EK-n belüli legfejlettebb tagállamok) között. Mivel a „mag” a „fej”, a domináns fél, a félperifériás ország döntéseit nagyban befolyásolják érdekei (pl.: az integráció előmozdítása a működő tőke jobb kihasználtságáért, de a centrumországok igényeinek megfelelően). Tekintetbe véve, hogy egy ilyen állam nemcsak a „saját lábán áll”, hanem „mankóra” (a centrum országaira) támaszkodik, egy válság könnyen nehéz helyzet elé állíthatja.¹³ Ha a „mag” vezetői úgy döntenek, hogy saját gazdaságuk fellendítésére fordítják figyelmüket, nem pedig a perifériára, a görögökhöz hasonló helyzetben lévő nemzetek súlyosabb problémaként élék meg a válságkezelést – hiszen jobbára saját forrásaikra támaszkodhatnak – melyek a centrum államaival ellentétben szűkösek.

A GDP növekedése az ötvenes-hatvanak években az USA-ból származó támogatás segítette elő. Ezen kívül az úgynevezett „láthatatlan bevételek” is jelentős jövedelmet hoztak az országnak. Ezek a turizusból, a kereskedelmi hajózásból illetve a külföldön dolgozó vendégmunkások hazautalásaiból keletkeztek. Emellett külföldi beruházások is gazdagították Görögországot. Elmondható tehát, hogy a GDP ugyan növekedési pályára állt, nem járt azonban együtt sem szerkezetátalakítással, sem modernizációval. A görög gazdaság fellendítése külföldi tényezőknek köszönhető. Ez erős függést jelentett a más országokból származó tőkétől, és ennek tulajdonítható a görög modernizáció is.¹⁴ Görögországban tehát lényegében az első olajválság után (1973) a külföldi vállalatoktól való függés erősödött, a

⁹ *Economic integration in the enlarged European Community* (Centre for Economic Policy Research), 1990, <http://www.cepr.org/pubs/bulletin/meets/243.htm>

¹⁰ *Regulatory Reform in Greece* (OECD Reviews of Regulatory Reform), 2001, 19-20. o <http://books.google.hu/books?id=YK9pXMAQ2F4C&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>

¹¹ Id: *A modern világ gazdasági rendszer kialakulása*, Bp, 1983

¹² Andor László: *Nemzetközi pénzügyek*, 2005, letöltve: 2012.10.15.

¹³ Artner Annamária: *Görögország – egy félperifériás út*, 2011, <http://artnera.blogspot.hu/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

¹⁴ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz*. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 41-43. o

cserearány-veszteség miatt a drachma leértékelődött („inflációs spirál” kialakulása) és az államháztartás és a fizetési mérleg deficitje növekedett.¹⁵

1.3 Konsztantinosz Karamanlisz szerepe a gazdaság megreformálásában

Görögország háborús időszaka után (balkáni háborúk, világégések, kis-ázsiai katasztrófa, 1944-es polgárháború) Konsztantinosz Karamanliszra várt a feladat, hogy stabilizálja az ország gazdaságát, és megszilárdítsa a demokratikus rendszert. Kinevezését 1955-ben kapta Pál királytól, és 1963-ig tevékenykedett – kezdetben a Nemzeti Radikális Unió, később, 1967-től, az általa alapított Új Demokrácia élén. Ez idő alatt számtalan olyan intézkedést hozott, melyek közelebb vitték Görögországot az Európai Közösséghez, és nevéhez fűződik a társulási megállapodás megkötése is.¹⁶

Karamanlisz (aki tizennégy évig volt miniszterelnök, további tíz esztendeig pedig köztársasági elnök volt) célként tűzte ki országa modernizációját gazdasági, pénzügyi, szociális téren. A célok között szerepelt a tőkebefektetések növelése (növelni a Görögország iránti befektetői bizalmat), de az ipari szektor modernizációja is elsődleges szempont volt. Ezt rugalmas hitelpolitikán keresztül kívánta megvalósítani. A mezőgazdaság modernizációja (gépesítés) is prioritást élvezett a kormányprogramban.¹⁷

1973 után Karamanlisz leértékelte a drachmát, a közigazgatási rendszert megreformálta, az állami szerepvállalást igyekezett háttérbe szorítani, utat nyitva a piaci mechanizmusoknak. Ösztönözte a külföldiek beruházását. Ezzel az intézkedéscsomaggal mintegy 50%-kal több pénz folyt be az államkasszába, mint korábban.¹⁸

Eddig az EK-hoz való közeledés gazdasági dimenzióját tekintettük át (hiszen ez volt az egyik fő mozgatórugó), azonban fontos más tényezőket is megemlítenünk. Lényeges, hogy a hellén demokrácia igen fiatal képződmény volt a társulás előtti évtizedben, és ennek megszilárdítását várták a Közösség keretein belül. Biztonságpolitikai megfontolások is szerepet játszottak, hiszen a Közösségen belül jobban védhetőkké váltak a görög határok.

¹⁵ Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 237. o <http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>, letöltve: 2012.10.01.

¹⁶ *Jogrend – Görögország* (Európai Igazságügyi Hálózat) http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_gre_hu.htm

¹⁷ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 372. o

¹⁸ Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 236. o <http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>, letöltve: 2012.10.01.

A kulturális vetület sem elhanyagolható, hiszen Görögország korábbi történelmében, kultúrájában szorosan Európához kapcsolódott.¹⁹

2. A társulás hatásai

Konsztantinosz Karamanlisz demokratizálási törekvései és elkötelezett reformjai meghozták eredményüket: 1961. július 9-én aláírásra került az első társulási megállapodás Athénban (a dokumentum 1962. március 14-én lépett hatályba). Az eseményt úgy tekintették, mint „főpróbát”, hiszen ez volt az első lépés a csatlakozás felé, amit az egyezményben rögzítettek is. A teljes jogú tagság akkor kerülhet csak szóba, amikor a görög gazdaság eléri a megfelelő mércét.²⁰

Huszonkét évre szóló átmeneti időszakot állapítottak meg a strukturális reformok megvalósítására.²¹ Az egyezmény kitért a vámunió kialakításának tervére, az agrárpolitikák közelítésére, illetve a vám- és versenyszabályozás elemeire is, de egyéb gazdaságpolitikai kérdéseket is magába foglalt. Kezdeti támogatásként az első öt évre 125 millió USA-dollárnyi hitelt kaptak a görögök, melyet igen kedvező feltételek mellett vehettek igénybe.²²

A vámuniót két lépcsőben alakították ki. 1968. július elejétől a Közösség arra vállalt kötelezettséget, hogy feloldja a mennyiségi korlátokat és vámokat, Görögország pedig 1975 novemberére és 1980 májusára kellett hasonló intézkedéseket hoznia. Komoly erőfeszítéseket tettek abba az irányba, hogy a személyek és a tőke szabad áramlása részlegesen megvalósuljon. A versenyképességgel, a gazdaságpolitikák közelítésével és a jogharmonizációval kapcsolatos rendelkezések a csatlakozásra való felkészítést szolgálták.²³

A társulási egyezmény aláírása megosztotta a görög politikai elitet. Voltak, akik az erősebb gazdasági térséghez való kapcsolódásban a nemzeti szuverenitás elvesztését és az EK-nak való kiszolgáltatottságot látták (PASZOK), mások viszont a szorosabb gazdasági együttműködés előnyeit hangsúlyozták.²⁴

Görögországnak a társulás aláírásával új fejlődési utat kellett választania. A kormány az exportorientált, kevésbé protekcionista magatartás mellett tört lándzsát. Ez olyan szinten dinamizálta a gazdaságot, hogy a GDP szinte szárnyalt, s a növekedési ütem még az EK-

¹⁹ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 373. o

²⁰ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 373. o

²¹ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám)*. Budapest, 1997, 43. o

²² Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 373. o

²³ Almássy Eszter: *A görög serpentin, avagy Athén és az európai integráció*. Budapest: Századvég Kiadó, 2003, 31-32. o

²⁴ Babanászisz Sztérios – Sulász Kosztasz: *A görög kapitalizmus néhány jellemző vonása* (kézirat), 1974, 73-74. o

átlagot is meghaladta. Ezt az ütemet az első (1973), illetve a második olajválság (1979) lassította le.²⁵

Az agrárszektorban a termelői árszinteket közelítették egymáshoz, ami magasabb árakat eredményezett, de javította a termelékenységét. Az alacsonyabb vámok lehetővé tették, hogy a megmaradt termékeket a közösségi piacon értékesíthessék. Az agrárszektor aránya lecsökkent (az 1970-es 18,2%-hoz képest 1980-ban már csak 14,5%). Meg kell jegyezni azonban, hogy a mediterrán termékeknek volt konkurenciájuk: a már EK-tag franciák és olaszok. A közösségi ár-és piacpolitika erre nem készült fel, és egyes esetekben a meglévő különbségek kontúrosabbá válásához is vezetett.²⁶

Görögországot a társuláskor alacsony munkanélküliség és infláció jellemezte (bár az adatot torzítja a tény, hogy ekkoriban – a személyek szabad áramlásának lehetővé válása miatt – rengeteg görög hagyta el az országot, vendégmunkásként keresve boldogulást, így a hazai munkavállalók el tudtak helyezkedni).²⁷ A szektorális és foglalkoztatási megoszlást tekintve kitűnik, hogy modernizáció ment végbe, hiszen mind a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma (röpke húsz év alatt a felére, 28,4%-ra), mind az agrárszféra aránya csökkent, míg ezzel egyidejűleg az ipari munkások száma (12%-kal), illetve a feldolgozóipar és a tercier szektor részaránya jelentősen növekedett. A görög gazdaság arculata tehát megváltozott, egyre inkább szolgáltató jelleget öltött (a szolgáltatások aránya több mint 40%-ra emelkedett az 1977-es évben).²⁸

Új, modern ágazatok jelentek meg, mint például az acélipar, vegyipar, könnyűipar (a görög bőripar is ekkor indult fejlődésnek). A problémát az jelentette, hogy nem a piac szabályozta ezeket az ágazatokat, hanem maga az állam, paternalista jelleggel.²⁹

Megnövekedett az EK-ba irányuló export, ami a vámunió következménye volt.³⁰ 1969-ben az EK-ba irányuló kivitel már az összes export 45%-a volt, míg 1962-ben csupán 36%. Az export szerkezetében nem következett be lényeges változás: növekedett ugyan az ipari cik-

²⁵ Jason Manolopoulos: *Greece's 'Odious' Debt*. London: Anthem Press, 2011, 78. o

²⁶ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 375-376. o

²⁷ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 376-377. o

²⁸ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám)*. Budapest, 1997, 41-42. o

²⁹ Babanászisz Sztérios – Sulász Kosztasz: *A görög kapitalizmus néhány jellemző vonása* (kézirat), 1974, 58. o

³⁰ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 377. o

kek aránya, azonban a kiviteli áruk legnagyobb hányadát továbbra is élelmiszeripari és feldolgozóipari termékek tették ki.³¹

³¹ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám).* Budapest, 1997, 42. o

II. A csatlakozási tárgyalások (1976-1979)

A csatlakozási tárgyalások legfőbb kezdeményezője Konsztantinosz Karamanlisz miniszterelnök volt, így a görögök az ő nevéhez kötik a teljes jogú taggá válást. Elkötelezettség, kreativitás, világos célok jellemezték működését, mellyel végül elnyerte Brüsszel támogatását.

Mi tette vonzóvá a görögök számára a csatlakozást? Mindenekelőtt nagy ösztönző erő volt a közös agrárpolitikában való részvétel, hiszen a mezőgazdaságnak nagy lendületet adott volna. A strukturális alapokból való részesedés kilátása is sok jóval kecsegtetett. A döntéshozatali eljárásban való részvétel nagyobb teret adott volna a görög érdekeknek.³² Ehhez azonban nem vezetett zökkenőmentes út.

1. Az átmeneti időszak hatásai

Görögország átmeneti időszakot kapott néhány olyan szabály bevezetésére, melyeket nem lett volna képes a csatlakozással egy időben, késlekedés nélkül végrehajtani. Mivel Görögország nagymértékben igazodott a Közösség előírásaihoz már a társulási időszakban, viszonylag enyhe követelményeket kellett teljesítenie a csatlakozási időszakban.³³

Átvette az EK teljes joganyagát, az aquis-t. A vámokat tovább finomították, most már az EK-ból érkező valamennyi terméknek vámmentességet kellett biztosítani, az egyéb importilletékek és mennyiségi korlátozások megszűntek az EK-val szemben. Ez alól csupán tizennégy termék képezett kivételt, melyekre az ország öt évig nyert engedélyt kontingens alkalmazására.³⁴ A görög pénzügyi hozzájárulás fokozatosan, emelkedő mértékben alakult ki, azonban a Strukturális Alapokhoz azonnal hozzáfért az ország. (Ez 1981-ben a GDP fél százalékát és az állami költségvetés 1,3%-át jelentette, a külkereskedelmi deficit 2,4%-át fedezte.)³⁵

Összességében elmondható, hogy idő előtti volt Görögország számára a csatlakozás, hiszen a strukturális és fejlettségi problémák, a versenyképesség alacsony szintje lehetetlenné tette a felzárkózást. A gazdasági mutatók nemhogy emelkedtek volna, hanem stagnáltak, vagy csökkentek. Görögország alárendelte érdekeit a tárgyalások felgyorsításának, így azonban

³² Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám).* Budapest, 1997, 44. o

³³ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám).* Budapest, 1997, 50. o

³⁴ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám).* Budapest, 1997, 50. o

³⁵ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám).* Budapest, 1997, 50. o

a korlátozások felszámolása után védtelessé vált, és lemaradt a fokozódó versenyben.³⁶ A felzárkózás csupán a kilencvenes évekre következett be, s az EU-átlaghoz mért GDP/fő az ezredfordulóra közelítette meg az 1981-es szintet.³⁷ (A csatlakozás évében a vásárlóerő-paritáson számolt GDP/fő érték azonos volt az EK-átlaggal és az OECD-átlaggal is.)³⁸

A belépés intézményi átalakítást is hozott magával, hiszen megalakult a Koordináció Minisztériuma, a Külügyminisztérium kibővült az EK Igazgatósággal, Görögország állandó képviselőt hozott létre Brüsszelben. Ezen kívül európai kapcsolatokkal foglalkozó szakértőkkel töltötték fel a hivatalokat.³⁹

A csatlakozás a görög kormány szemléletét is átalakította. Andreasz Papandreu irányváltásáról, EK felé közeledéséről már esett szó, mely azt tükrözi, hogy a nacionalista, protekcionista magatartás felől elmozdult a kormánypárt a nyitás, a rugalmasság, az európaizáció felé.⁴⁰

2. Az EK-országok ellenérzései – a késleltetés folyamata

Habár a csatlakozási tárgyalások hivatalosan már 1976 nyarától elkezdődtek (valójában csupán 1976 végétől-1977 elejétől), a csatlakozási szerződést (Accession Treaty) pedig 1979. március 28-án írják alá, mely 1981. január 1-jén lép életbe.⁴¹ Mi okozta a folyamat elhúzódását? A válasz külső és belső okokban keresendő. Egyrészt szerepet játszottak a világgazdasági helyzet nehézségei, másrészt az ingatag görög demokrácia és az elmaradott gazdaság is hátráltató tényezőnek számított.⁴²

A helyzetet bonyolította a spanyol és portugál csatlakozási kérelem beadása, ami még inkább növelte az EK-államok mediterrán országokkal szembeni tartózkodását. A görög taggá válás mintául szolgálhatott a spanyolok és a portugálok számára, az EK tehát óvatosan

³⁶ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európai*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 382. o

³⁷ *Az EU-csatlakozás középtávú gazdasági-társadalmi hatásai Magyarországra* (Tárki, Európai füzetek különszáma). Budapest, 2003, 33. o, <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/ronlyres/7D73A93B-50BB-42E0-8FD2-7D3430C73E7F/0/EUF00Kulonszam.pdf>

³⁸ Artner Annamária: A válság autonómiájához – Görögország esete, 2011,

<http://artnera.blogspot.hu/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

³⁹ Yannis Valinakis: Greece's European Policy Making (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012, 5-6. o,

<http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>

⁴⁰ Yannis Valinakis: Greece's European Policy Making (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012, 6. o,

<http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>

⁴¹ *Európai jogi unió – Párizstól Lisszabonig: A szerződések története*, (a Tanács Főtitkárságának kiadványa) 2012, 12. o

⁴² Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz*. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 45. o

bánt már emiatt is a hellén csatlakozással, az "időzített bomba" görög-török viszony pedig még inkább fokozta a körültekintést.⁴³

Maguk a tagállamok sem képviseltek egységes véleményt a csatlakozási folyamat lebonyolításáról. A Bizottság azt az álláspontot képviselte, hogy Görögország akkor váljon teljes jogú taggá, ha megvalósította (az EK-val párhuzamosan) a csatlakozáshoz szükséges reformokat. Így beiktatott volna egy átmeneti „előcsatlakozási” (pre-accession) időszakot. A javaslatot végül a déli tagállamok, Franciaország és Olaszország tiltakozása miatt (melyhez csatlakozott a többi tagállam is) elvetették. Az ellenérzés nyílt kifejezésétől óvakodott tehát az EK, mely a görögökkel való együttműködés felgyorsulásához vezetett.⁴⁴

Néhány egyéb ötlet is felmerült a másik két ország kérelmének benyújtása után. Ezek többsége éppen az olaszoktól és a franciáktól származott, akik azelőtt a tárgyalások mihamarabbi lezárásáért szálltak síkra. A franciák előfeltételekkel vették volna fel Görögországot, ami azt jelentette volna, hogy néhány mezőgazdasági cikk áramlását már azelőtt harmonizálják az EK-val, mielőtt a görögök teljes jogú tagokká válnának. (Ezt a gondolatot később elvetették.) Az olaszok azért szólaltak fel, mert véleményük szerint a mediterrán országok rövid átmeneti időszakot kaptak (Görögország, Portugália és Spanyolország). Szakaszonkénti egyeztetést, többlépcsős csatlakozást, és a görög-spanyol-portugál hármas külön alappal való megsegítésének tervét terjesztette be a Bizottság elé 1977 őszén. (Ez az elképzelés és az 1982-es görög memorandum adott táptalajt a majdani Integrált Mediterrán Programok létrejöttéhez. Az elgondolás többi részét azonban levették a napirendről.) Belgium felvetését, „a társult és a teljes jogú tagság közti státusz” hatályba léptetését szintén nem alkalmazták.⁴⁵

A diplomáciai és lobbifolyamatok is megtették hatásukat. Karamanlisz háromszor látogatta végig az EK-tagok fővárosait a tárgyalási folyamat megtorpanásakor, tanúbizonyságot téve a görögök eltántoríthatatlanságáról és elkötelezettségéről. 1977-ben még tárgyalódelegáció is cserélt, hogy sikert érhessen el. Olyan kompromisszumos megoldásokat fogadott el, melyek azelőtt görög oldalról lehetetlennek tűntek.⁴⁶

⁴³ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 45-46. o

⁴⁴ Dimitris K. Xenakis: *Greece in a Changing Euro-Mediterranean Setting: Guidelines for Future Action*, 2009, 9. o, <http://www.ekem.gr/images/stories/keim.ergasias/EuroMediterraneanSetting.pdf>

⁴⁵ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 47. o

⁴⁶ Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 243. o <http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>, letöltve: 2012.10.01

A tárgyalásokat felgyorsította a PASZOK erősödésétől való félelem is, hiszen a szocialista párt csillaga emelkedőben volt. Mivel ismert volt a csatlakozással kapcsolatos kritikus álláspontja, az EK a tárgyalásokat még Karamanlisszal kívánta befejezni, hiszen a csatlakozási kérelem visszavonása presztízaveszteséggel járt volna az EK számára.⁴⁷

Az erőfeszítések és a görög csatlakozásnak kedvező politikai folyamatok meghozták gyümölcsüket: az EK kijelentette, hogy a három mediterrán országnak haladéktalanul csatlakoznia kell a Közösséghez. Ehhez forrásokat biztosítanak, átmeneti időszakot állapítanak meg (5-10 év, a vámunió kialakításához hasonlóan két lépcsőben), illetőleg a bővülési folyamatot kombinálni kell a mélyítéssel.⁴⁸

További vita tárgyát képezte azonban a görög mezőgazdaság átmeneti időszakának meghosszabbítása (francia és olasz kezdeményezés, saját termelőik érdekében), illetve a munkaerő szabad áramlásának korlátozása (a németek ragaszkodtak hozzá). Ekkor mutatkozott meg, mire képes a diplomácia: Karamanlisz beszédek és további tárgyalások "fegyverével" a lehető legrövidebb átmeneti időszakokat harcolta ki országa számára (mezőgazdaság: 5 év – kivételt képezett az őszibarack és a paradicsom; munkaerő szabad áramlása: 7 év 10 helyett).⁴⁹

3. A csatlakozási tárgyalásokkal kapcsolatos belpolitikai csatározások

A görög belpolitikai életben nem minden politikai erő támogatta olyan lelkesen a csatlakozás gondolatát, mint a kormánypárt. Az EK-t kifejezetten ellenzők táborát képezte a PASZOK, a Kommunisták Pártja (KKE) és a KKE Belső Iroda (KKE-es). Ez az 1977-es választást is nagyban befolyásolta. Nagyobb teret nyertek a baloldali mozgalmak, így a PASZOK és a KKE. Ezek a pártok Görögország függetlenségét és az EK káros hatásait hangsúlyozták (például az konzerválódás lehetőségét). Az ellenzéki politika igen intenzív volt, így sok ember meghallotta az ellentábor hangját. Hatalmon azonban – egyelőre – az ND maradt. A PASZOK véleménye szerint egy speciális egyezmény keretén belül kell együttműködni a Nyugattal. A KKE mereven elzárkózott a csatlakozástól, míg a KKE Belső Iroda más kommunista mozgalmakkal való kommunikáció lehetőségét remélte a tagságtól.⁵⁰

⁴⁷ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 48. o

⁴⁸ The Community of Ten: welcome to Greece (Bizottság kiadványa), 1980, 7-8. o, <http://aei.pitt.edu/10628/1/10628.pdf>

⁴⁹ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 49. o

⁵⁰ Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 239. o <http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>, letöltve: 2012.10.01

1977-ben az EK-val kapcsolatos szélsőséges álláspontok közeledtek egymáshoz (kritika nélkül támogató és ellenséges). Ez elbizonytalanodást eredményezett mind politikai, mind társadalmi téren. Három évvel az elsőprő többség Közösség melletti voksa után a lakosság 33%-a szavazott volna megint a csatlakozásra, és igen népes volt az ingadozók tábora.⁵¹ 1980-ban az EK-val kapcsolatos vélemények finomodtak, és a várható előnyöket állították előtérbe a hátrányok helyett. Andreasz Papandreu magatartása is változott, hiszen ekkor már lehetségesnek tartotta az EK-tagállamokkal való kooperációt.⁵²

A pártok mellett meg kell említeni az egyéb érdekérvényesítő szervezeteket is. A nagytőkések (SEV – gyáriparosok szövetsége), ipari munkások (GSEE – Általános Munkásszövetség) illetve a gazdák (PASEGES – Görög Agrárszervezetek Szövetsége) egyaránt a csatlakozást támogatták. A mezőgazdaságban dolgozókat a CAP vonzotta, a nagytőkéseket a verseny, s így pozíciójuk erősödése, a munkások pedig úgy vélték, összeurópai keretek között jobban képesek érvényesíteni érdekeiket.⁵³

⁵¹ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 44. o

⁵² Michael Tsinisizelis: *Greece in the European Union*, 2008, 147. o,
http://video.minipress.gr/wwwminipress/aboutgreece/aboutgreece_greece_eu.pdf

⁵³ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz.* (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 45. o

III. Görögország az Európai Közösségben

Görögország EK-ban/EU-ban való működését hagyományosan három periódusra osztják: az 1981-1985 (kezdeti bizalmatlanság időszaka), az 1985-1995 közötti (integrációt támogató hangok felerősödése) és az 1996-2008 közötti időszakra (az eurózónához való csatlakozás és az azt követő mélyítést célzó programok kora).⁵⁴ 2008-2009 azonban új fejezetet nyitott az Európai Unió és Görögország történetében, és egy negyedik szakasszal bővítve azt: a válság katasztrófáját és az arra adott válaszokat tartalmazó passzussal. A továbbiakban ezeket a korszakokat vesszük sorra röviden.

1. A puhatolózás időszak: 1981-1985

1981-ben politikai váltás történt: az Új Demokrácia elvesztette elsőségét, és a PASZOK alakíthatott kormányt. A szocialista párt meglehetősen gyanakvóan tekintett a nyugati szervezetekre, így a Közösségre és a NATO-ra is, hiszen a nagy államok dominanciáját és elnyomását látta bennük. Az első periódus ezt a felfogást tükrözte, és a politikai párbeszédet jellegét is meghatározta.⁵⁵

Papandreu egy speciális kapcsolatot tűzött ki célként maga elé, ami nagyobb szabadságot biztosított volna országa számára a külpolitika terén. A Közösséget egyfajta gazdasági integrációként fogta fel, mely addicionálisan tartalmazott politikai elemeket is⁵⁶, ezért ezen a téren szeretett volna minél több előnyt kicsikarni Görögország számára. Olyan célokat kívánt megvalósítani, melyek a tárgyalások késleltetése előtt reálisak voltak, utána azonban kompromisszumos megoldás született. Ezeknek az elképzeléseknek a megtestesülése az 1982. március 19-én benyújtott görög memorandum volt.

1.1 A memorandum

A tény, hogy a csatlakozást követő évben módosításokat és speciális kedvezményeket, derogációkat kért Görögország, sejtetni engedte a belépés háttérében húzódó problémákat. Egyrészt a gazdaság fájó pontjának számító mezőgazdaság került előtérbe, másrészt pedig az okmány kifejtette, hogy a jelenleg rendelkezésre álló források nem biztosítják a megfe-

⁵⁴ The course of Greece in the European Union (Washingtoni Görög Nagykövetség), 2004, <http://www.greekembassy.org/embassy/content/en/Article.aspx?office=1&folder=39&article=50>

⁵⁵ Yannis Valinakis: Greece's European Policy Making (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012, 7. o, <http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>

⁵⁶ Yannis Valinakis: Greece's European Policy Making (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012, 7. o, <http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>

elő mértékű fejlesztést, így a kormány a folyósítások felgyorsítását kérte a gazdasági struktúraátalakítás sikerének érdekében. Ezen kívül a VAT (hozzáadottérték-adó) bevezetésének elodázását, az adóharmonizáció rugalmasabbá tételét és az átmeneti időszak elnyújtását, a regionális differenciák leküzdését kezdeményezte.⁵⁷

A dokumentum kedvező fogadtatásra talált Brüsszelben. A VAT bevezetését eltolták két évvel, vagyis csupán 1986. január 1-jétől kellett alkalmazni. Kidolgozták „a görög társadalom és gazdaság ötéves fejlesztési programját”, mely az 1983-1987 közötti időszakot ölelte fel. A terv már nagyobb költségvetéssel számolt, melyet az EK-országokból érkező támogatás fedezett volna.⁵⁸

A legnagyobb hatása mégis az volt, hogy a memorandum életre hívta az Integrált Mediterrán Programot, ami célzottan segítette az iparágak felzárkózását. Papandreu „erőteljes meggyőzéssel” vette rá a tagállamokat e program létrehozásának megszavazására – lényegében megfenyegette partnereit, hogy megvétózza a spanyol és portugál csatlakozást.⁵⁹

A görög érdekérvényesítés ezt követően is eredményesen működött, hiszen több közösségi szabály alóli „kivételt” harcolt ki magának. Csak néhány példa⁶⁰:

- Már a memorandum is ennek számított, hiszen példátlan volt az EK addigi történetében.
- A Római Szerződés 95-ös cikkelyének megsértése (a tagállamnak tilos magasabb adót kivetnie a külföldről származó termékekre, mint az ugyanolyan hazai árura) nem vont maga után semmilyen szankciót. Csupán egy ütemtervet kellett alkotni, mely a jogsértés megszüntetésére irányul, és be kellett vezetni a VAT-ot.
- Görögország 1983-ban – mindenféle egyeztetés nélkül – leértékelte a drachmát 15,5%-kal.
- 1983-ban a Bizottság ajánlást fogalmazott meg Görögország számára az állami monopóliumok felszámolásával kapcsolatban. A nézeteltérést megállapodás, és nem jogsértési eljárás követte.
- A csatlakozás utáni három évig görög ellenőrzés és korlátozás alatt álltak egyes EK-ból származó áruk (ez a lehetőség eredetileg a belépéssel semmivé foszlott volna).

⁵⁷ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 384. o

⁵⁸ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 384. o

⁵⁹ Balogh Ádám: *A görög külpolitika „újjászületése” a macedón kérdésben*, 2012, 2-3. o
http://www.balkancenter.hu/pdf/Balogh_gorogkulp.pdf

⁶⁰ Artner Annamária: *Görögország csatlakozása az EU-hoz*. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997, 53-54. o

Az előző esetek szemléltetik a Közösség nagyvonalúságát a görög „különutassággal” szemben.

1.2 Az Integrált Mediterrán Programok (IMPs)

Az Integrált Mediterrán Programok olyan intézkedéscsomagot jelentenek, melyek közösségi, nemzeti, régiós és helyi forrásokat mozgósítanak annak érdekében, hogy a gazdaság legfőbb szektorait fejlesszék. Ez közösségi eszközöket és nagyfokú koordinációt követel (hiszen a benyújtott terveknek ki kell egészíteniük egymást). Mindegyik program (IMP) öt-hét évet jelent, és EU-konform célok megvalósítására kell törekednie. Ezen kívül figyelembe kell vennie az egyes régiók sajátos arculatát a hatékonyabb fejlesztés érdekében.⁶¹

A Programok célterületei igen széles skálát öleltek fel: görög, spanyol, portugál, de egyes francia és olasz régiók is a támogatottak körébe tartoztak. Főként olyan területek ezek, amelyek gazdasága a mediterrán sajátosságok jegyét hordozza, s bennük a mezőgazdaság támogatása dominál. A Programok célja az volt, hogy elősegítsék a foglalkoztatást az ipari és szolgáltató szektorban, a gazdaság palettájának bővítését, diverzifikációját, és a gazdaságok átstrukturálását.⁶² A halászat, a turizmus, a kutatás és az oktatás területét sem hanyagolták el.

Görögország egész területe részesült a támogatásokból. Összesen hét programot valósítottak meg görög területen, ebből hat régiós, egy pedig tematikai projekt volt az információs technológia területén.⁶³ Az IMP-k itt speciális szerepet is betöltöttek: az ipar fellendítésének érdekében a beruházásokat ösztönözték.⁶⁴

A forrásokhoz való hozzájutáshoz a hagyományosan unitárius államot régiókra kellett felosztani. Az Integrált Mediterrán Programok kezdetén hat régió alkotta az országot: 1. Égei-tengeri szigetek, 2. Attika, 3. Közép- és Kelet-Görögország, 4. Nyugat-Görögország a Peloponnészoszi-félszigettel, 5. Kréta, 6. Észak-Görögország. 1989-93 között 300 millió ECU-t folyósított az EU ezen területek felzárkóztatására, amit főként a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap finanszírozott. Regionális bizottságokat hoztak létre, melyek regionális és helyi szereplők érdekképviselőinek fórumában, a Régiók Bizottságában tevékenykedhettek.⁶⁵

⁶¹ *The Integrated Mediterranean Programs* (Európai Bizottság kiadványa), 1986, 3. o, letöltve: 2012. 10. 21.

⁶² *The Integrated Mediterranean Programs* (Európai Bizottság kiadványa), 1986, 5. o, letöltve: 2012. 10. 21.

⁶³ *Structural Interventions in Greece* (a Görög Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium jelentése), 2005, 2. o, letöltve: 2012. 10. 21.

⁶⁴ *The Integrated Mediterranean Programs* (Európai Bizottság kiadványa), 1986, 8. o, letöltve: 2012. 10. 21.

⁶⁵ Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 253. o

<http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>, letöltve: 2012.10.01

2. Az európaizáció felgyorsulása: 1985-1995⁶⁶

Az 1985-től 1995-ig tartó időszak egyedülálló volt mind az Európai Unió, mind Görögország számára. Soha nem látott bővítési és mélyítési hullám vette kezdetét, mely több fontos konferenciát és az aqui communautaire bővítést vonta maga után. Elég csak a Schengeni Megállapodásra (1985), az Egységes Európai Okmányra (1987) vagy a Maastrichti Szerződésre (1993) gondolnunk. 1995-ben újabb három taggal bővült az Unió (Ausztria, Svédország és Finnország), és előkészületben volt a kelet-közép-európai államok csatlakozása. Tárgyalásaik hosszabbak és bonyolultabbak voltak, de felkészültebben léphették át az Unió kapuját, mint annak idején Görögország.

Ebben a külpolitikai környezetben Görögország közelebb került az Unióhoz. Támogatták a „föderális Európa” elvét és modelljét, mely lehetővé tette az Európai Bizottság és a Parlament hatáskörének növelését.

3. Az 1996-2009 közötti időszak

Az 1996 és 2009 közti szakasz nagy eredménye volt a maastrichti kritériumok teljesítése és az eurózónához való csatlakozás (habár a két tényező közül csak az EMU-tagság a biztos).

1998 tavaszán Görögország – az integráció mélyítése miatt – a Gazdasági és Monetáris Unióhoz való csatlakozásért folyamodott. Az EU ekkor úgy döntött, hogy az ország nem felel meg a maastrichti kritériumoknak, ezért a kérelmet elutasította. (Tízennyolc hónappal később Görögország mégis felvételt nyert az „elit klubba”.) 1999 őszén a Bizottság és a Miniszterek Tanácsa hivatalosan is hatályon kívül helyezte a döntést, 2000 tavaszán pedig a görög kormány ismét bejelentette igényét a tagságra. Megkezdődött a konvergencia-jelentések vizsgálata⁶⁷, melynek eredményeként a görög állam 2001. január 1-jével bevezethette az eurót.

Csakugyan fel tudott zárkózni egy olyan komoly strukturális gondokkal küzdő állam, mint Görögország az európai integráció legmagasabb fokára? Látva a 2009 kirobbant válságot, azt válaszolhatjuk: nem. Utólag kiderült, hogy a tényleges gazdasági adatok nem kerültek napfényre, azokat ugyanis „kreatív könyveléssel” eltüntették. A görög gyakorlat ráadásul a korábbi uniós számviteli rendszert követte, mellyel jelentős költségvetési deficitet tudtak

⁶⁶ Yannis Valinakis: *Greece's European Policy Making* (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012, 10-13. o, <http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>

⁶⁷ Jason Manolopoulos: *Greece's 'Odious' Debt*. London: Anthem Press, 2011, 54-55. o

elrejtteni.⁶⁸ (Csak elkendőzni voltak képesek, semmissé tenni nem, így 2009-ben, a válság kirobbanásának évében lehullt a lepel, és kirajzolódott a büdzsé valós képe.)

3. A csatlakozás utáni gazdaság – szaporodó problémák

A PASZOK úgy került hatalomra, hogy a jóléti állam kiépítésére tett ígéretet. Hogy választóit megtartsa, a szociális intézkedésekre koncentrált, noha egy olyan ország élén állt, amely külkereskedelmi és költségvetési deficittel, növekvő államadóssággal és két válság következtében megtépázott gazdasággal rendelkezett. A hosszú távú, valós megoldásokat kínáló programokat feláldozta saját pártjának népszerűségéért. A minimálbéreket majdnem 50%-kal emelték, miközben a GDP és a befektetések stagnáló, majd negatív pályára álltak. (A GDP 1981-ben -1,6%-os volt, az utána következő két évben pedig -1,1%. A befektetések visszaesése főleg a magánszektor terhelte: mértéke 1981-ben 11,6%, 19825-ben 6,2%-kal csökkent.)⁶⁹

A kormánynak szembesülnie kellett azzal a ténnyel, hogy irányváltásra van szükség. Ezután vezette be restriktív költségvetési és hitelpolitikáját. Ennek keretében „befagyasztották a béreket, emelték az adókulcsokat, új adófajtákat vezettek be, szűkítették a hitellehetőséget, 1983 elején pedig 15,5%-kal leértékelték a drachmát”.⁷⁰ A megszorító intézkedéseknek köszönhetően sikerült megfékezni a gyűrűző inflációt, azonban a munkanélküliség problémáját nem voltak képesek orvosolni.

Az állami beavatkozás ijesztő méreteket öltött, hiszen állami intézkedésekkel kívánták ellensúlyozni az egyre növekvő deficitet. A befektetések alacsony szintje miatt az állam a legfelső szinten akarta szétosztani a javakat. Az állami bankok versenyképtelen és veszteséges nagyvállalatokat finanszíroztak, miközben a közsféra hiánya növekedett. Ezt kompenzálandó, rengeteg tőkét pumpáltak abba a bizonyos „lyukas hordóba” (ez esetben állami és közületi vállalatokba), mely nem termelt sem profitot, sem szerkezetátalakítást, sem modernizációt.⁷¹ Mi több, a hitelpiacon is változás ment végbe, ugyanis az állami szektor vette át a magánszektor helyét. Mindez azt eredményezte, hogy a görög vállalatok képtelenek voltak lépést tartani az európai versennyel.⁷²

⁶⁸ Artner Annamária: *A válság anatómiájához – Görögország esete*, 2011, <http://artnera.blogspot.com/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

⁶⁹ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 383. o

⁷⁰ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 383. o

⁷¹ *Regulatory Reform in Greece* (OECD Reviews of Regulatory Reform), 2001, 22. o
<http://books.google.hu/books?id=YK9pXMAQ2F4C&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>

⁷² Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 388. o

A gondokat csak tetézte, hogy a Közösség pénzösszegeit sem mindig a rászoruló területeken használták fel, ugyanis jelentős részüket fogyasztásra, az ikerdeficit befoltozására és jóléti célokra költötték. A luxustermékek iránti kereslet lényegesen megnőtt, ez viszont a kereskedelmi mérleg-hiányához vezetett. Az ipar nem tudta kiszolgálni a vásárlói igényeket, hiszen magas importfüggőséggel és alacsony versenyképességgel küzdött.⁷³

A bevétel nem tudta ellensúlyozni a megnövekedett állami költségeket, hiszen igen jelentős volt az adókerülés és az adók befolyásának késése⁷⁴(és napjainkig az), mértékét csak becsülni lehet, de körülbelül a GDP 25%-át teszi ki. Ez táptalajt adott a feketegazdaság felvirágzásának is. Az állami bevételek csökkentek (ezzel párhuzamosan az államháztartási hiány is megugrott – 1980 és 1990 között a GDP 39,4%-áról 111,6%-ra szökött fel, bár ekkor még főleg belföldi hitelekéről beszélhetünk). Könnyű volt inflációval manipulálni az adósságok mértékét.⁷⁵ Ez a lehetőség azonban megszűnt, amint 1981-től a külföldi hitelek kerültek többségbe.

A mezőgazdasági termékek sem voltak versenyképesek, mivel csak a közösségi termékek kiegészítő cikkeikként funkcionáltak. A támogatások nemhogy orvosolták volna az aszimmetriákat, hanem tovább mélyítették a szakadékot a már eddig is túlsúlyban lévő növénytermesztés és az állattenyésztés között (arányuk nagyjából 70%:30%). A Strukturális Alapok pozitív hatása abban jelentkezett, hogy a mezőgazdaság kevesebb foglalkoztatottal magasabb termelékenységű szintet tudott produkálni.

2005-től igen vonzóvá vált a külföldi hitel, és az Európai Unió alacsony kamatlábai miatt megnövekedett a hiteligény. A gondot csak fokozta, hogy Görögország határidős ügyletekbe is belefolyt, amelyek papíron nem voltak láthatók, azonban készpénzért cserébe a jövőben keletkező bevételeket kivették az állam kezéből, és a nemzetközi pénzügyi körök zsebébe csúsztatták.

⁷³ Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európái*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005, 386-388. o

⁷⁴ *Regulatory Reform in Greece* (OECD Reviews of Regulatory Reform), 2001, 22. o

<http://books.google.hu/books?id=YK9pXMAQ2F4C&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>

⁷⁵ Artner Annamária: *A válság anatómiájához – Görögország esete*, 2011,

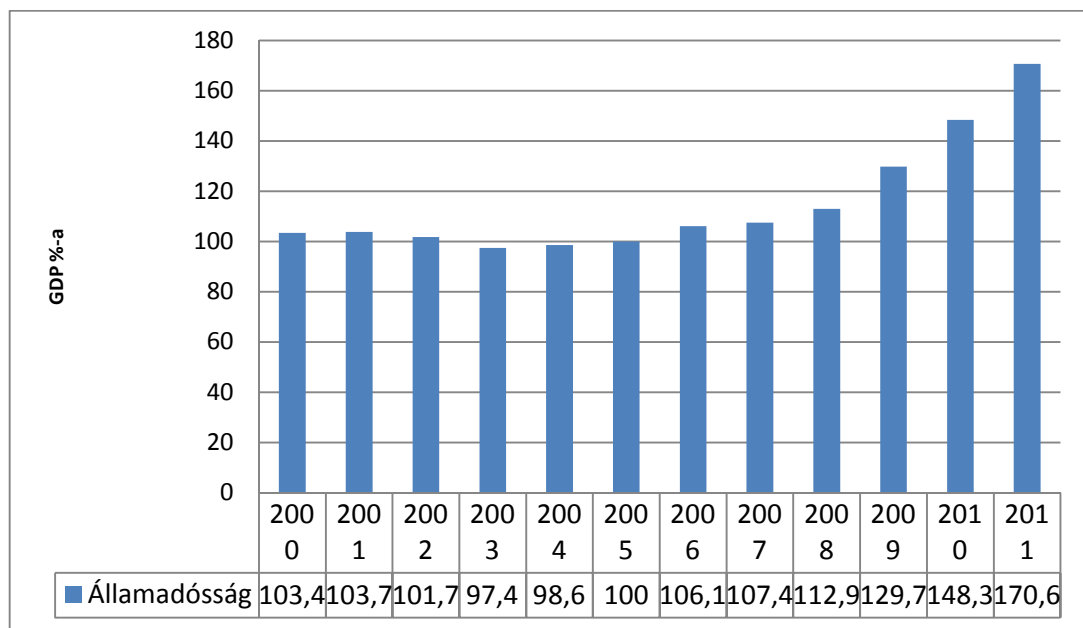
<http://artnera.blogspot.com/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

IV. A válságkorszak beköszönte: a 2009 utáni szakasz

1. A válság kirobbanása

A hatalmas államháztartási deficitre 2008-ban derült fény, amikor már a világválság is kezdett begyűrűzni az országba. Kiderült, hogy 2002 és 2008 között közel kétszeresére ugrott az államadósság. Ha mindez nem lett volna elég, az állami kézben lévő bankszektor is megsegítésre szorult, ami jelentős összegeket emésztett fel.⁷⁶

1. sz. ábra: A görög államadósság

Forrás: Eurostat

A görög szociális védőhálót túlzott mértékű volt, ami finanszírozhatatlannak bizonyult. Az állam ezért megnövekedett hiteligényekkel fordult más országok felé. Versenyképességében lemaradt a többi országhoz képest, ráadásul rossz politikát választott a keresletteremtéshez⁷⁷, ugyanis a megszorításokkal folyamatosan azokat a területeket szorították vissza, melyek a kilábalás kulcsai lehettek volna (pl.: munkahelyteremtés, gazdasági lendület fokozása).

Ez a német takarékosági mintához való alkalmazkodást mutatja, amely szöges ellentétben áll az amerikai típusú keresletélénkítő politikával. A nemzetközi politika porondján egyre több, a két modell egybeolvasztását támogató szereplő jelent meg (közülük kiemelkedik

⁷⁶ Artner Annamária: *A válság anatómiájához – Görögország esete*, 2011, <http://artnera.blogspot.com/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

⁷⁷ Artner Annamária: *A válság anatómiájához – Görögország esete*, 2011, <http://artnera.blogspot.com/2011/07/valsag-anatomiajához-gorogorszag-esete.html>

Francois Holland francia miniszterelnök, ráadásul Angela Merkel sincs már ellene), ami a németes beosztó pénzügyi intézkedések lazulását eredményezheti.⁷⁸

2. A válságra adott válaszlépések

A gazdasági, majd később pénzügyi válság a világ vezető hatalmainak életére is jelentős befolyással volt, a belső nehézségekkel küzdő Görögország viszont megindult az államszűkítés felé vezető úton. Abban az esetben azonban, ha Görögország a lejtő aljára érkezne, az az euróra és az eurót használó tagállamokra nézve is súlyos következményekkel járna. A két lehetséges forgatókönyv közül (Görögországot vagy megsegitik, vagy nem lesz többé az euróövezet része) az előbbi választották, és Görögországgal együtt felvállalták a többi problémás tagország pénzügyi támogatását is (például Spanyolország vagy Portugália), hogy a „görög betegség” ne terjedhessen át a potenciálisan veszélyeztetett tagállamokra.

Az Unió célja az volt, hogy a görög gazdaság mihamarabb „fel tudjon támadni” azzal, hogy a kormány végre tudja hajtani a két évtizede halogatott strukturális átalakításokat: a magánszektor térnyerését, a hatalmas állami bürokrácia racionalizálását, az adókerülés és a korrupció felszámolását, a magas szociális juttatások leszorítását, a közigazgatás átszervezését. Ezen kívül a makroökonómiai mutatókat is megkülönböztetett figyelem kísérte, így többek között a költségvetési deficitet, a kormányzati kiadásokat, az államadósságot, a versenyképességet.

A továbbiakban áttekintjük a válságkezelésben ezidáig tett lépéseit mind uniós, mind görög szempontból.

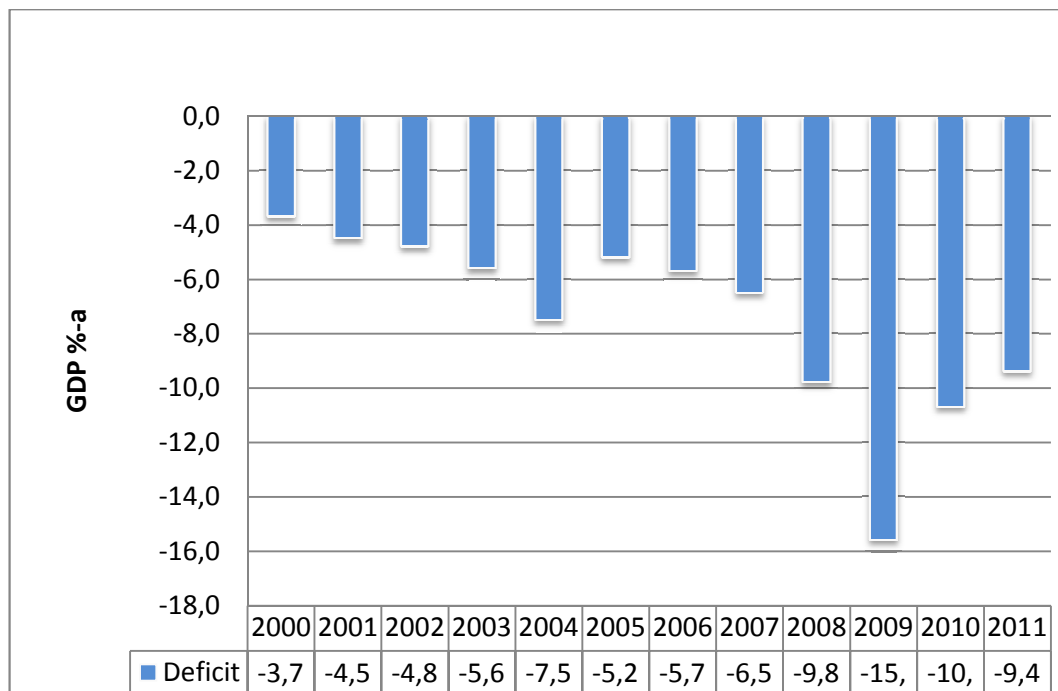
A 2. sz. ábra a görög probléma egyik alappilléret mutatja, az államháztartási hiányt. Mészáros kiemelkedik a többi ország mutatói közül. Láthatjuk, hogy a mélypontot 2009-ben érte el, azóta a kemény megszorításoknak, valamint a szigorú uniós feltételeknek köszönhetően konszolidálódás indult meg. A jelenlegi cél egybeesik a 2010-es megsegítő csomag előírásaival, miszerint 2014-ig vállalni kell a deficit lecsökkentését 3% alá.⁷⁹

⁷⁸ Kerekasztal-beszélgetés – Kaiser Tamás, In: Gergő Zsuzsanna (szerk): Fókuszban az Európai Unió. Veszprém: Egyetemi Könyvkiadó, 2012., 54. o

⁷⁹ Talán mégis a drachma kellett volna, 2011,

http://index.hu/gazdasag/vilag/2011/11/04/gorogorszag_a_drachma_kapujaban/

2. sz. ábra: A görög költségvetési hiány

Forrás: Eurostat

2.1 Megsegítő csomagok

A segítséget 2010-ben szervezett formában bocsátották rendelkezésére a válság következtében megviselt gazdaságú államoknak. Az akció célja a gazdaság stabilizálása, a végrehajtó hatalom megerősítése, s ennek révén a pénzügyi stabilitás megteremtése, illetve a befektetői bizalom növelése volt. Görögország már ebben az évben részesült ezekből a csomagokból, azonban kemény feltételeknek kellett eleget tennie. Az Európai Bizottság deklarálta, hogy a versenyképesség szolgálatába állítja a monitoringot, a Stabilitási és Növekedési Paktum rendelkezéseit pedig szigorúan be kell tartani. Az Unió szankciót is gyakorolhat azon tagállamok felett, amelyek nem a megfelelő pénzügyi politika szellemében járnak el. A nemzetközi költségvetési terveket egyeztetni kell az uniós szervekkel.⁸⁰

Görögország elfogadta ezeknek a feltételeknek a teljesítését, s mert a görögök szorultak rá legjobban a támogatásra az euróövezeten belül, ők voltak az elsők, akik ebből részesültek. Görögország tehát primátussal rendelkezett a többi állammal szemben, hiszen a pénzügyi stabilitás itt állt a leggyengébb lábakon. A befektetők szeme előtt a görög fizetéseképtelenség réme lebegett. Ezt orvosolandó, 2010 februárjában a Bizottság elfogadta a görög deficit csökkentésének szükségességét, a végrehajtás határidejét pedig 2012-re tette. Ezen kívül

⁸⁰ General Report on the Activities of the European Union 2010, 7-8. o, letöltve: 2012. 04. 16.

Görögország felszólítást kapott, hogy gazdasági politikáját harmonizálja az uniós irányelvekkel. Ezután következhetett csak egy pénzügyi biztonsági háló kialakítása, amely bilaterális szerződésekből és az IMF-megállapodásból állt.⁸¹

2010 májusában már kézzel fogható eredmény is született: az Unió és az IMF karöltve 110 milliárd eurót helyezett kilátásba Görögország számára, három éves futamidőre.⁸² Azonban további feltételeket is szabtak: biztosítani kell a folyamatos monitoringot, és strukturális reformokat kell végrehajtani. A terv szerint két évig működött volna a támogatási rendszer, aztán újra kötelező bekapcsolódni a pénzügyi vérkeringésbe. Ezen kívül folytatni kell a megkezdett reformokat az államháztartás és a gazdaságpolitika területén.⁸³

2011-ben Görögország már Írországgal és Portugáliával együtt szerepelt a válságkezelő programban, de 2011 júliusában és októberében a megsegítő program csak Görögországnak szólt. Júliusban 21%-kal engedtek az adósságcsapdán, októberben pedig további jelentős engedményt adtak számára. Adósságállománya 50%-át leírták (ez már nominálértéken értendő, a nyárral ellentétben).⁸⁴ Az ország legnagyobb hitelezője, a Nemzetközi Pénzügyi Intézet (IIS) tette ezt lehetővé számára (s az Unió, aki meggyőzte az Intézetet).

2.2 Az EFSM és az EFSF

Ezzel párhuzamosan alakítottak ki új mechanizmusokat az euróövezeti és az uniós tagállamok között. Ez a pénzügyi mentőmechanizmusok jelensége. Attól különleges, hogy rövid idő alatt elérték azt, hogy a görög „tünetek” ne fertőzhessenek meg más államokat is. Mindezt úgy tették, hogy a tagállami és a közösségi joggal harmóniában építették be a joggyakorlatba. Lényege: a hitelek egybeolvasztása.⁸⁵

Kétféle mechanizmus jött létre: az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz (European Financial Stability Facility, EFSF) és az Európai Pénzügyi Stabilitási Mechanizmus (European Financial Stability Mechanism, EFSM). Az utóbbi maximum 60 milliárd eurót foglalhat magába, és a Bizottság irányítása alatt áll. Tulajdonképpen nem másra buzdít, mint az önállóságra. Az adott állam támogatást kap, s ezzel időt nyer, hogy a pénzből kiépítse azokat a potenciálokat, melyeket később képes felhasználni, hogy a saját lábára álljon a pénzügyi piac. Ebből minden tag igényelhet, de csakis stabilizációs célokra.⁸⁶

⁸¹ *General Report on the Activities of the European Union 2010*, 113. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁸² *IMF Executive Board Approves €30 Billion Stand-By Arrangement for Greece*, IMF Press Release No. 10/187, 2010

⁸³ *General Report on the Activities of the European Union 2010*, 9. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁸⁴ *General Report on the Activities of the European Union 2010*, 177. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁸⁵ *General Report on the Activities of the European Union 2010*, 9. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁸⁶ *General Report on the Activities of the European Union 2010*, 9-10. o, letöltve: 2012. 04. 16

Ezzel szemben az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz csak az eurózóna tagjainak nyújt forrást. Nagyobb tőkéből is gazdálkodik: összesen 440 milliárd eurót tartalmaz. Ezt az IMF 250 milliárd euróval egészítette ki. Az Eszköz három éves stabilitási programot jelent, amely a fizetéseképtelenséget hivatott felszámolni az euróövezeti tagok között. Ez nem más, mint egy kölcsön, amelyet az EU folyósít.⁸⁷ Egyben több is annál, hiszen újonnan kibocsátott államkötvényekre is vállal garanciát, sőt „különleges célú gazdasági egységeket” is létrehozhat.⁸⁸ Egy állandó mechanizmust is magába foglal: ez az ESM, amelynek új szerepet szánnak: 2014-től az ESM helyettesítené az EFSF-et és az EFSM-et.⁸⁹

2011-től kezdve inkább a megelőzésre fektettek nagy hangsúlyt (például elővigyázatossági hitelkereteket vezettek be). Az EFSF feladatai a következők: „újratőkésítés céljából bankoknak hiteladás, interveniálás az első- és másodlagos piacokon, illetve kötvények és más hiteleszközök kibocsátása. Ezáltal saját tőkeállományukat képesek növelni, amelyet a megszorult államok kölcsönzésére fordíthatnak.”⁹⁰

2.3 Munkacsoport Görögországban (Task Force for Greece, TFGR)

2011 októberében munkacsoport alakult a Bizottság égisze alatt, magába tömörítve a tagállamokat és a legfőbb nemzetközi szervezetek szakembereit (pl.: OECD, ILO, IMF, Világbank, Európai Fejlesztési Bank, Európai Beruházási Alap munkatársai).⁹¹ A TFGR azért jött létre, hogy a pénzügyi források megfelelő helyre kerüljenek, és így reálértéket teremtsen az ország. Arra törekszik, hogy Görögország újra rátaláljon a gazdasági növekedés útjára, és támogatja a strukturális átalakítást a pénz- és gazdaságpolitika terén. A munkacsoport tevékenységének eredményeként 181 projektet valósítanak meg⁹², melyek főképp a versenyképesség fellendítését és a befektetések növekedését célozzák.

Célkitűzései széles kört ölelnek fel: a kohéziós politika alapjaiból származó támogatások eredményesebb felhasználása; a pénzügyi helyzet stabilizálása a költségvetés és az adózás területén; a közigazgatás hatékonyabbá tétele; a vállalkozások fellendítése; befektetések

⁸⁷ *General Report on the Activities of the European Union* 2010, 9-10. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁸⁸ Négy-ötszörösére nőhet az EFSF, 2011, <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/negy-otszorosere-nohet-az-efsf-361222>

⁸⁹ Gálik Zoltán: *Barroso beszéde az EU válságkezeléséről és a gazdasági kormányzásról*. MKI Gyorselemzés 2011/26., <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=RTITUM>

⁹⁰ *General Report on the Activities of the European Union* 2011, 14-15. o, letöltve: 2012. 04. 16

⁹¹ *One Year of Task Force for Greece* (az Európai Bizottság közleménye), 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-784_en.htm#footnote-1

⁹² Segítség Görögországnak (az Európai Bizottság Magyar Képviselője), 2012, http://ec.europa.eu/magyarorszag/news/20120320_segitse_gorogorszagnak_hu.htm

növelése; közegészségügy, igazságszolgáltatás, a mezőgazdaság reformjának előre vitele; biztonságpolitikai intézkedések a határokon kívül és belül (menekültügy, migráció).⁹³

A munkacsoport a programok kivitelezéséről közvetlenül a Bizottságnak tesz jelentéseket negyedévenként. Szorosan együttműködik a mindenkori görög kormánnyal és a hatóságokkal, és a fenntartható fejlődés jelszavával hosszú távú reformokra ösztönöz. Mindez a szereplők közötti nagyfokú koordinációval jár.⁹⁴

További célterületek, projektek:⁹⁵

- közigazgatási reform és e-kormányzat
- az ügymenet felgyorsítása
- technikai segítségnyújtás (leginkább saját szakértők bevonásával)
- adóbehajtás
- a gazdaság „kifehérítése”
- korrupció elleni küzdelem

2.4 A magánszektor bevonása Görögország megsegítésébe – a 2012. márciusi kötvénycsere

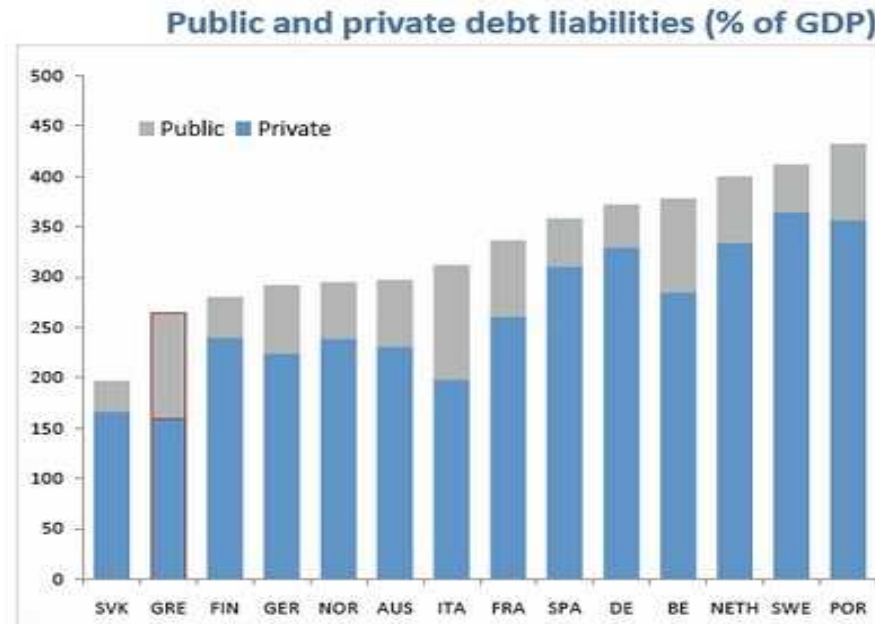
2012 márciusában került sor a 2011-ben előfeltételként megfogalmazott kötvénycsere-programra, amelybe Görögország magánhitelezőit is. A probléma nem csekély, ugyanis Görögország adósságának jelentős hányada a magánszektorból származik. (Lásd: a 3. sz. ábra.)

⁹³ Második negyedéves jelentés (Munkacsoport) 2012, http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/speeches-statements/pdf/qtr_march2012_en.pdf

⁹⁴ Második negyedéves jelentés (Munkacsoport) 2012, http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/speeches-statements/pdf/qtr_march2012_en.pdf

⁹⁵ One Year of Task Force for Greece (az Európai Bizottság közleménye), 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-784_en.htm#footnote-1

3. sz. ábra: Az állami és magánkézben lévő adósságállomány aránya nemzetközi viszonylatban

Forrás: *Greek Debt In The European Context*. Greek Default Watch, 2010, <http://www.greekdefaultwatch.com/2010/09/greek-debt-in-european-context.html>

Tulajdonképp nem tettek mást a befektetők, mint a 360 milliárd eurós összádósságból körülbelül 206 milliárdnyi portfólióban tárolt eurót sokkal alacsonyabb névértéken adtak el (ez hozzávetőlegesen 53,5%-kal volt kevesebb, mint a normál névértéke) hosszúlejáratú kötvények fejében. Az úgynevezett „kollektív fellépési záradék” hatásával számolva a náluk lévő görög államadósság 95,7%-át sikerült ilyen módon elcserélni. Ezt az Unió is honorálta: 30 milliárd eurónyi rövidlejáratú kötvény került a magánbefektetők kezébe, amelyre az euróövezet vállalt biztosítékot. A befektetők 85,8%-a a jelentkezett a kötvénycserére, ami magas számarálynak mondható.⁹⁶

A hitelminősítő cégek azonban nem voltak ilyen derűlátók. A Moody's aggályait fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a program tulajdonképp „értékvesztéssel megvalósuló adósságcsere”, és a magánhitelezők jogait nem garantálják eléggé. Olyan húrokat is megpendített, hogy a most kimaradó hitelezőket talán a jövőben fogják kényszerítéssel bevonni a további adósságkeelépítő akciókba. Mára már kiderült az is, hogy a befektetői veszteség hatalmasra rúg: „a meglévő adósságállomány nettó jelenértékének legalább a 70 százaléka” becsülük. Az eredeti ígéreteket tehát nem tartották be, aminek a következménye újabb bizalmatlansági hullám lehet. A három nagy nemzetközi hitelminősítő cég, a Moody's, a Standard

⁹⁶ *Lezárult a görög kötvénycsere-program*, 2012, http://www.tozsdeforum.hu/gazdasag/lezarult_a_gorog_kotvenycsere_program

& Poor's és a Fitch Rates azonnal reagált: Görögországot egyhangúan a „nem törlesztő kategóriába” sorolták.⁹⁷

⁹⁷ A Moody's szerint a görög kötvénycsere egyenlő a csóddal, 2012, <http://privatbankar.hu/makro/a-moodys-szerint-a-gorog-kotvenycsere-egyenlo-a-csoddal-245456>

V. A görög válasz: reformok

Azt már áttekintettük, hogy a pénzügyi összefogás az Európai Unióban kisebb-nagyobb súrlódásokkal működik. Azonban mit nyújt ezért cserébe Görögország? Említettük már, hogy a pénzügyi mentőcsomag részleteit feltételek teljesítésének ellenértékeként kapja a görög állam. A játszma tehát nem egyoldalú, és a görögök nagy erővel munkálkodnak mutatóik javításán. Felismerték a reformok szükségességét, és a Bizottság jóváhagyta a 2011 és 2014 takarékosági és megszorító terveket. Ennek az első lépcsőfoka volt a 2011-es terv, amely nagy lendülettel fogott neki az átalakításnak:⁹⁸

- strukturális és intézményi reformok
- adóbehajtás
- középtávú pénzügyi tervek
- fejlesztés és modernizálás bizottsági szakembereket tömörítő munkacsoportok segítségével
- privatizáció végrehajtása
- gazdasági növekedés produkálása
- állami tulajdonban lévő vállalatok és helyi önkormányzatok reformja.

Biztató kilátás, hogy 2010 júliusában felállítottak egy önálló, független alapot, a Pénzügyi Stabilitási Alapot (FSF), amely 10 milliárd euró felett rendelkezik. Célja, hogy a bankszektor stabilizálását előmozdítsa, tehát hogy egyfajta biztonsági hálót nyújtson a bankoknak. Az Alap tartalékából csak azok a hitelintézetek részesülhetnek, amelyek kritikus állapotba kerülnek. Az Alap fennállási időtartama hét év.⁹⁹

1. Pénzügyi reformok

Görögországnak ki kellett dolgoznia egy, az Európai Unió, az Európai Központi Bank és az IMF által is elfogadott és kivitelezhetőnek tartott stratégiát, mellyel a pénzügyi gondokat tervezték orvosolni.

Az adókerülés ellen hozott intézkedések döntőnek bizonyulnak, hiszen becslések szerint, ha mindenki befizetné az államnak járó adót, már ez az egy lépés nagyot lendítene a görög

⁹⁸ *Hellenic National Reform Programme 2011-2014*, 6. o, 2011,
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/el_2011-04-29_nrp_en.pdf

⁹⁹ *Hellenic National Reform Programme 2011-2014*, 9. o, 2011,
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/el_2011-04-29_nrp_en.pdf

helyzeten (az adókerülés a GDP körülbelül 12-15%-át teszi ki).¹⁰⁰ Ennek érdekében nyilvántartásokat vezettek be, s ennek következtében javult az adatszolgáltatás mennyisége és minősége.¹⁰¹ Megkezdődött az elektronikus adózási rendszer eredményesebb kihasználása, és intézményi reformokat valósítottak meg (pl.: helyi adóhivatalok egybeolvasztása).¹⁰²

Új adónemeket vezettek be, vagy növelték a már meglévőket, így egyebek között a jövedéki adót és az áfát. A szolidaritási adó a személyi jövedelemadó egy új válfaja: a több mint 12 000 euró fizetésű magánszemély adóköteles.¹⁰³

Erőfeszítéseket tettek a költségvetés reformjára is, ami a központosított költségvetési tervezést és a tervek végrehajtását fedte le, vagyis a Pénzügyminisztérium kezébe adta vissza a hatalmat a szaktárcákkal szemben.¹⁰⁴

1.1 Középtávú pénzügyi stratégia (Medium-term Fiscal Strategy, MTBF)

A Középtávú Pénzügyi Stratégiában rögzített törekvések összhangban állnak az Európai Unió fiskális politikájával és a „trojka” (Európai Bizottság, Európai Központi Bank és az IMF) által kezdeményezett Görög Középtávú Célkitűzéssel. A görög válságkezelési program egyik szála ennek mentén halad, ez a stratégia adja a kereteket. Görögország mindezt nemcsak és kizárólag saját forrásokból kell, hogy teljesítse, hanem jelentős segítséget kap hozzá a már említett szervezetektől mind pénzügyi, mind tudástőke formájában. A legfőbb törekvés, hogy 2014-ig kijelölje a legfontosabb prioritásokat a fenntarthatóság szellemében.¹⁰⁵

A következőket tartalmazza:

- a GDP-hez viszonyított deficit 3% alá szorítása
- gazdasági alapon történő növekedés és versenyképesség
- privatizáció

¹⁰⁰ Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

¹⁰¹ *Fiscal Frameworks in the European Union: May 2012 update on priority countries* (az Európai Bizottság 91-es számú alkalmi kiadványának függeléke), 2011, 10-11. o

¹⁰² Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

¹⁰³ Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

¹⁰⁴ *Fiscal Frameworks in the European Union: May 2012 update on priority countries* (az Európai Bizottság 91-es számú alkalmi kiadványának függeléke), 2011, 10-11. o

¹⁰⁵ *Fiscal Frameworks in the European Union: May 2012 update on priority countries* (az Európai Bizottság 91-es számú alkalmi kiadványának függeléke), 2011, 9. o

- szociális háló (mely a pénzügyi konszolidációt segíti elő)¹⁰⁶
- folyamatos pénzügyi intézkedések, melyeket nyilván kell tartani (a tartalom pontos leírása, határidő és a rendelkezések mennyisége)
- éves költségvetési plafon kialakítása, pénzügyi célok meghatározása a közigazgatás alsó és felső szerveinek (fontos az alkalmazkodóképesség, vagyis a negyedévi jelentések után felül kell vizsgálni ezeket a feladatokat, és ha szükséges, újakat kialakítani)
- államadósság törlesztése¹⁰⁷

A privatizáció a görög gazdaság számára már befejezett tény. A mentőcsomagok lehívásának feltételei közt is szerepelt az állami vállalatok magánkézbe adása, ezért az MTBF egyik feladata, hogy előkészítse ennek a folyamatnak az ügyintézését. Továbbá szigorú szabályozást helyezett kilátásba, hogy az állam a bevételeket ne engedje kicsúszni a kezei közül, hanem a szükséges intézkedésekre fordítsa. Ezeknek a feladatoknak a kivitelezése még várat magára. Ami már nagyjából működőképes, az a másodlagos jogszabályozás a turizmussal, az ingatlan- és földkezeléssel kapcsolatban.¹⁰⁸

2. Szociális és munkaügyi intézkedések

A szociális juttatásokat lejjebb szorították (pl. nyugdíjak, egészségügy), csakúgy, mint az állami szférában dolgozók számát és fizetését, és további leépítéseket terveznek (2015-ig 150 000 fő elbocsátását, amiből már 62 000 megtörtént). A munkaügyi rendelkezések is szigorodtak: a nyugdíjkorhatárt felemelték, a nyugdíjhoz szükséges munkaviszonyt 40 évre emelték, a fiatalok bérét visszavágták, a túlóráért 20%-kal kevesebb jár, míg a próbaidő emelkedett. Új foglalkoztatási típusok jelentek meg, munkanélküli segélyt keményebb feltételekkel adnak, viszont a csoportos elbocsátás könnyebben megoldható.¹⁰⁹

3. Beruházást ösztönző rendelkezések

A válságkezelés elmozdult az olyan tényezők támogatása felé, melyek elősegíthetik a lefelé tartó spirálból kitörést. Ilyen a vállalkozói környezet javítása, ami a „vállalkozásbarát Görögország” képét erősíti. A képzettségi szintet az oktatás fejlesztésével szeretnék elérni,

¹⁰⁶ Hellenic National Reform Programme 2011-2014, 10. o, 2011, http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/el_2011-04-29_nrp_en.pdf

¹⁰⁷ Fiscal Frameworks in the European Union: May 2012 update on priority countries (az Európai Bizottság 91-es számú alkalmi kiadványának függeléke), 2011, 9. o

¹⁰⁸ Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

¹⁰⁹ Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

a képesítésből származó előnyöket pedig a K+F+I tevékenységekben akarják kamatoztatni. Egyes foglalkozásokat liberalizálni kívánnak, míg más ágazatokat húzóerőnek nyilvánítva ezek nagymértékű fejlesztésére törekednek (turizmus, energetika, feldolgozóipar).¹¹⁰

4. Közigazgatási reform

A Kallikratész-program, mely a bürokrácia felszámolását és a költségcsökkentést helyezte a fókuszba, 2011. január 1-jén lépett életbe. Az önkormányzat szintjén mindenhol csökkenést irányzott elő: számukat mérsékelte, s ezen kívül az önkormányzati intézmények, a közigazgatási dolgozók, az önkormányzathoz kapcsolódó cégek és az önkormányzati képviselők számát is leszorította.¹¹¹ A szabályozás előtti és utáni adatokat a következő táblázat mutatja.¹¹²

4. sz. ábra: A közigazgatási rendszer átalakítása

Községek	1034 ⇒ 333-347
Prefektúrák	57 ⇒ 13
Régiók	13 ⇒ 7
Polgármesterek	16 150 ⇒ 8070
Prefektusi tanácsadók	1496 ⇒ 703
Önkormányzati szervezetek	6000 ⇒ 2000
Községi tanácsstagok	60 000 ⇒ 20 000

Forrás: Elenis Delvinioti, Makis Selamazidi: *16 nomoshédia, 17 vímata*

Látható, hogy a reform drasztikus létszámleépítést jelent, akár a harmadával csökkenthetik a közigazgatásban dolgozók számát a hatékonyság és a takarékoság jegyében. A prefektúrák szintjénél látszik, hogy a korábbi régiók helyébe léptek (13-ra csökkentették a számukat, úgy, ahogy a régebbi besorolásban), míg az eddigi régiók váltak decentralizált igazgatási egységgé (melyekből 7 alakult). Tulajdonképpen az önkormányzati szintek egy szinttel feljebb tolódnak.

Ezzel párhuzamosan egy decentralizáció is lezajlott, melynek köszönhetően a helyi önkormányzatok nagyobb szerephez jutottak, a régiók szerepe erősödött, és új közigazgatási

¹¹⁰ Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság (Egyenlítő folyóirat), 2012,

<http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>

¹¹¹ Csité András és Oláh Miklós (szerk.): „Kormányozni lehet ugyan távolról, de igazgatni csak közelről lehet jól...”, 2011, http://hetfa.hu/wp-content/uploads/I_modul.pdf

¹¹² Elenis Delvinioti, Makis Selamazidi: *16 nomoshédia, 17 vímata*, 2010, <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=156772>

elemet hoztak létre (decentralizált egységek). Az új típusú igazgatási területek a korábbi régióbeosztást vették alapul, ugyanis az előző régiók egyesüléséből születtek, amíg a második szintű helyi önkormányzat regionális szintre emelkedett. (Görögország kétszintű önkormányzattal rendelkezik: ennek első szintje a községi, a második a regionális szint.)¹¹³

A tervek között szerepelt az e-kormányzat bevezetése is, melynek köszönhetően a döntések és rendelkezések listáját bárki megtekintheti az interneten keresztül.¹¹⁴ Az intézkedést a transzparencia és az elszámoltathatóság egyik alapkövének tekintik.

VI. Válaszüton: Európai Unió vagy „Grexit”?

Görögországban – egyes nézetek szerint – már lezajlott az „irányított államcsőd” a második mentőcsomag során, a kötvénycserével. A válságkezelés hatalmas áldozatokat követel a társadalomtól: a görögök bére a keleti-európai szintet éri csupán el, GDP-ből való részesedésük alapján pedig az Unió 26 tagállama után lépdelnek.¹¹⁵ A munkanélküliségi ráta igen magas, a megélhetési biztonság jelentősen csökkent. A fiatalok körében teret nyert a külföldi munkavállalás lehetősége. Nemzetközi és állami vezetőknek, görög állampolgároknak egyaránt lehetőségük nyílt a választásra: az Európai Unión belül vagy kívül?

1. A 2012. nyári választások

A görögök a 2012. június 17-i választáson a témérdek negatívum ellenére hitet tettek a további reformok és az Európai Unióban maradás mellett. A politikai élet erősen balra tolódott, és megjelentek radikális nézeteket valló pártok is (Arany Hajnal, Syriza – Koalíció a Radikális Baloldalért, Független Görögök). A legtöbben az Új Demokráciának szavaztak bizalmat (29,65%-ot és 129 mandátumot jelentett), míg a második helyet a Syriza szerezte meg a voksok 26,89%-ával, így 71 helyet nyert a parlamentben. Jelentősen lemaradva harmadik lett a PASZOK 12,28%-kal, ami csupán 33 mandátumot juttatott a pártnak. Kiemelendő még a Demokratikus Baloldal (Dimar), mely csekély mandátuma (17)¹¹⁶ ellenére a kormánypárti koalíció tagjává vált (a koalíciót alkotó pártok még: az Új Demokrácia és a PASZOK).

A pártok közül a Syriza programjának volt nagy sajtóvisszhangja, mivel erősen unióellenesnek bélyegezték. A párt vezetője, Alexis Tsipras azonban hangsúlyozta, hogy együtt

¹¹³ *Current context of integrated territorial develop strategic planning in Greece* (Espon Interstrat), 8. o, letöltve: 2012. 10. 27.

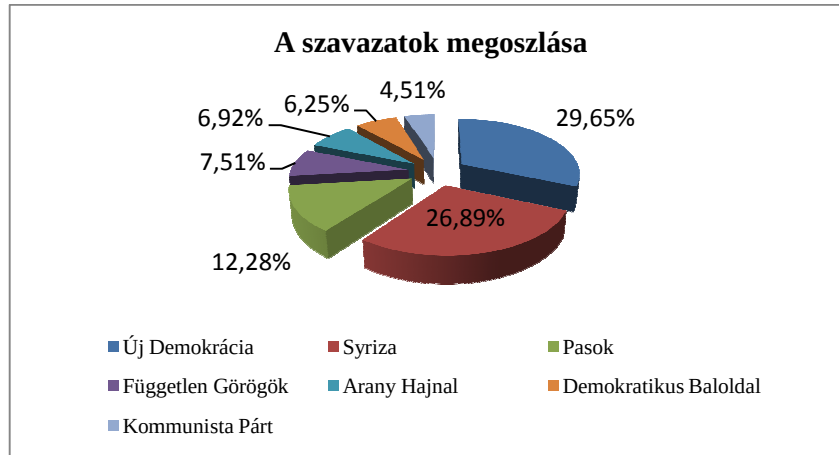
¹¹⁴ *One Year of Task Force for Greece* (az Európai Bizottság közleménye), 2012, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-784_en.htm#footnote-1

¹¹⁵ Artner Annamária: Út a keresztre – Görögország kálváriája. *Külügyi Szemle*. 2012/2, 187. o

¹¹⁶ Molnár István: Az Új Demokrácia nyerte a görög választásokat, 2012, <http://jovonk.info/2012/06/18/az-uj-demokracia-nyerte-gorog-valasztasokat>

kíván működni az EU-val, de nem a megszorítások útján.¹¹⁷ Újratárgyalná a mentőcsomagokért cserébe kötött felelősségvállalásokat és kötelezettségeket. Nemzetközi szinten ezt szerződészegésnek minősítették, és az unióból való kilépés lehetőségét fontolgatták.

5. sz. ábra: A szavazatok eloszlása

Forrás: Molnár István: *Az Új Demokrácia nyerte a görög választásokat*, 2012, <http://jovonk.info/2012/06/18/az-uj-demokracia-nyerte-gorog-valasztasokat>

2. Ha nincs kiválás...

Azt már tudjuk, mi vár a görögökre, ha az unión belül maradnak: vissza kell fizetniük az összes eddig kapott kölcsönt, az ikerdeficitet pedig le kell csökkenteniük, az állami kézben lévő vállalatokat külföldieknek kell megvételre kínálni, a maradék államadósságot át kell strukturálni, a gazdaságot fenntartható pályára kell állítani, be kell tartani a trojka játékszabályait, és feltételeik szerint kell haladást elérni a válságkezelésben. Továbbra is Athén feje fölött döntenek az ország sorsáról, meghatározzák a végrehajtandó intézkedések minden dimenzióját (mennyi ideig tartson, pontosan milyen tartalommal bírjon, milyen mértékű legyen a szabályozás, de még a kivitelezés mikéntjéről is határoz). Görögország csak a megfelelő elkötelezettség és haladás láttán férhet hozzá a mentőcsomag újabb részletéhez.¹¹⁸ Az Unió tehát az IMF példáját követi a hitelnyújtás területén.

De mi történhet, ha Görögország nem tudja teljesíteni az elvárásokat? Milyen forgatókönyv valósul meg egy esetleges görög fizetéseképtelenség esetén? A válaszokat a következő részben kíséreljük meg sorra venni.

¹¹⁷ Artner Annamária: *Út a keresztre – Görögország kálváriája. Külügyi Szemle.* 2012/2, 188. o

¹¹⁸ Artner Annamária: *Út a keresztre – Görögország kálváriája. Külügyi Szemle.* 2012/2, 185. o

3. Görögország az Európai Gazdasági és Monetáris Unió kapuin kívül

Előljáróban meg kell jegyezni, hogy az euróövezetből való kilépés teljesen precedens nélküli és jogilag szabályozatlan. Úgy tűnik, hogy az EMU-hoz csatlakozás „egyirányú utca”. Elméletileg tárgyalásos úton, közös megállapodással bontható fel az EMU-tagság. Jogi keretet azonban a Maastrichti Szerződés nem biztosít, ezért jegyzőkönyv csatolásával vagy a Maastrichti Szerződés kiegészítésével lehetne megoldani a problémát. Mivel ez egy nagyobb volumenű lépés, a folyamat valószínűleg elhúzódhat.¹¹⁹

Görögország számára több esetben is eljőhet az a pillanat, amikor tagsága önkéntes felfüggesztésére kényszerül. Az első lehetőség, hogy egy államcsőd esetén is a pénzügyi elit körében marad. Ekkor az EU-tól, az ECB-től és az IMF-től felvett kölcsönök részleteit (a kamatokkal együtt) az állam képtelen lesz visszafizetni (ugyanez az eset állt volna fent, ha a Syriza kerül kormányra, és úgy dönt, hogy az előző kormány által kötött megállapodást nem teljesíti), ráadásul külső forrásokra sem támaszkodhat, hiszen a hitelfelvételi lehetőségei teljesen kilátástalanok lesznek. A bankrendszer könnyedén bedőlhet. Ebben a környezetben belső forrásokból kell az államot finanszírozni, és a kormányzati szerepvállalás is elengedhetetlenné válik. (Vagyis Görögország meghasonul eddigi törekvéseivel, hiszen az eddigi cél éppen az volt, hogy szabad utat nyisson a piaci mechanizmusoknak.) Ez azt is jelenti, hogy az eddig a trojka által sürgetett strukturális reformok elhalaszthatatlanok és megkerülhetetlenek lesznek.¹²⁰

A második eshetőség az lenne, ha hatalmas mértékű betét- és tőkekiáramlás venné kezdetét banki és országos szinten. Ennek már mutatkoztak jelei. Becslések szerint körülbelül 35 milliárd eurót tartanak otthon¹²¹, ráadásul naponta hozzávetőlegesen egy milliárd eurónyi görög bankbetét hagyta el az országot a választások előtti héten. A legkedveltebb célország Svájc volt.¹²²

¹¹⁹ Gálik Zoltán: *Az eurózóna elhagyásának akadályai*. MKI-tanulmányok, T-2011/42., 7. o, letöltve: 2012. 10. 28.

¹²⁰ Gálik Zoltán: *Grexit, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 5-6. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹²¹ Gálik Zoltán: *Grexit, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 5. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹²² *Bild*: napi egy milliárd eurót vesznek ki a betétesek a görög bankokból. MTI, 2012, http://hvg.hu/gazdasag/20120615_gorog_betetek_bankok_kivonas

A harmadik alternatívája a kilépésnek az, ha a görög jegybank nem jut tőkéhez. Az EKB-tól lehet hitelt igényelni, azonban a hitelfelvételhez megfelelő biztosítékok kellenek. Ezeknek híján saját pénz nyomására kényszerül Görögország.¹²³

3.1 Az eurózóna elhagyásának lehetséges következményei

Az EMU-ból való kilépés igen súlyos következményekkel járhat. A legnyilvánvalóbb ezek közül a bankjegyek cseréje. A kilépő államnak létre kell hoznia saját pénzét, mely hozzávetőlegesen hat hónap múlva lesz forgalomba hozható. Kétséges, hogy a görög jegybank végezné el a műveletet, vagy esetleg külföldi pénznyomdát bíznának meg vele. Az bizonyos, hogy ez hatalmas költséget jelentene az amúgy is megviselt helyzetben lévő Görögországnak.

Egy másik scenárió alapján egyszerre használnák a felülbélyegzett eurót és az új bankjegyeket. A fiatal fizetőeszköz értéke azonban nagyon hamar esne, valószínűsíthető a hiperinfláció. Ez veszélyeztetné a gazdasági növekedést, a bankokat, a szegényebb társadalmi rétegeket és a munkahelyeket is, nem beszélve a bankrendszerről, ami könnyen megrogya a trojka segítsége és az uniós bevételek nélkül.¹²⁴ Az állam adósleveleket is kibocsáthat, melyek pénz helyett jelenthetnének követelést az állami alkalmazottak és a nyugdíjasok részéről, de az államkötvények helyett is felhasználhatók lennének. (Kalifornia jelenthetné ebben az esetben a mintát.)

Német elképzelés alapján létre lehetne hozni egy „hibrid valutát”, a „geurót”. Ez nem más, mint egy „belföldi adóslevél”, és nagy előnye lenne, hogy Görögországnak módot adna a leértékelésre az EMU-n belül.¹²⁵

Egy másik jelentős veszély, hogy a tőke ugrásszerűen áramolna ki az országból, így az állam olyan intézkedések meghozatalára kényszerülne, mint a bankok átmeneti bezárása vagy az ATM-ek ideiglenes zárolása. Ezek a rendeletek azonban nem lehetnek hosszú távon alkalmazhatók, hiszen annak komoly gazdasági kihatása is lenne.¹²⁶

A hitelek visszafizetése jelentősen megnehezülne egy olyan államban, ahol a magánszemélyeknek, a vállalkozásoknak és az államnak egyaránt euró alapú kölcsönöket kell törleszteni.

¹²³ Gálik Zoltán: *Grexist, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 6. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹²⁴ Gálik Zoltán: *Grexist, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 7-8. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹²⁵ *Görögország D-Day előtt?*, MTI, 2012,

http://hvg.hu/vilag/20120616_gorog_d_day#utm_source=hvg.hu&utm_medium=listing&utm_content=related&utm_campaign=related

¹²⁶ Gálik Zoltán: *Grexist, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 7-8. o, letöltve: 2012. 09. 18.

nie. A befektetői bizalom jelentősen meggyengülne, így a hitelfelvétel reménye teljes mértékben megghiúsulna. Ezt csak tetézné, hogy a spekulánsok paradicsomává válna az ország új fizetőeszköze.¹²⁷

Szóba jöhet az is, hogy Görögország nem csupán a monetáris uniót hagyja el, hanem az egész uniót, majd köt egy társulási megállapodást az EU-val. Kevésbé biztató kilátás azonban, hogy a görög-török konfliktus feléledhet a görög befolyás ciprusi csökkenése miatt.¹²⁸

A Fitch Ratings öt forgatókönyvet vázolt fel az euróövezet elképzelhető átalakulására: 1. „Grexit”, 2. költségvetési „kvázi-unió”, 3. „euró-márka”, német irányítással megvalósuló monetáris unió, 4. Európai Egyesült Államok (nem valószínű, mert a tagállamok ragaszkodnak saját szuverenitásukhoz, de ha meg is valósulna, csak az euróövezet tagjait tömörítené¹²⁹), 5. az EMU megsemmisülése (szinte lehetetlen, hiszen a monetáris unió felbomlása átrendezné a világ gazdasági egyensúlyt, ez pedig az Unió végét eredményezné).¹³⁰

¹²⁷ Gálik Zoltán: *Az eurózóna elhagyásának akadályai*. MKI-tanulmányok, T-2011/42., 5-6. o, letöltve: 2012. 10. 28

¹²⁸ Gálik Zoltán: *Grexit, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., 7-8. o, letöltve: 2012. 09. 18

¹²⁹ Kerekasztal-beszélgetés – Kaiser Tamás, In: Gergó Zsuzsanna (szerk): *Fókuszban az Európai Unió*. Veszprém: Egyetemi Könyvkiadó, 2012., 54. o

¹³⁰ *A Fitch öt forgatókönyvet készített az euróövezet felbomlására*. MTI-Eco, 2012, http://www.portfolio.hu/gazdasag/szakertoi_kormany_gorogorszagban.167208.html

VII. Átalakul az Európai Unió?

A görög válság csupán az európai krízis egy tünete. „Görög fertőzéstől” félnek az uniós vezetők, attól, hogy létrejön egy dominó-effektus, mely több tagállamot is ledönt. Pedig valójában az Európai Unió szorul ápolásra.

A probléma egyik oka, hogy a monetáris uniót létrehozó tagállamok egy alap nélküli házra építkeztek: hiányzott a politikai unió, ami nélkül nehéz egy fizetőeszközt életben tartani. Az EU mégis rácafoltt a történelemre, ugyanis az ECU, később az euró világgazdaságban betöltött szerepét nem lehet elvitatni. A gazdasági, pénzügyi és politikai válság azonban felszínre hozta a hiányosságokat, vagyis a fiskális együttműködés hiányát.¹³¹ 2012 májusában aláírt fiskális paktum pontosan ezt kívánja kiküszöbölni az euróvezetési tagállamok között. A szerződés céljai közt szerepel az államháztartási hiány visszaszorítása, és a „belső államadósság szinten tartása”. A célkitűzésektől való eltérés automatikus mechanizmusokat indítana be, ami visszatérelné az országot a szigorúbb költségvetési korlátok közé.¹³² Emellett felmerült az európai pénzügyminiszter, az eurokötvény, a közös bankfelügyelet, adósságtörlesztő alap¹³³ és betétbiztosítás szükségessége is, mely további viták tárgyát képezi uniós berkekben.¹³⁴

A politikai unió megvalósításától nem marad le fontosságban a „többsebességes Európa” gondolata. Ez nem egy új koncepció, noha feltámadásához a válság járult hozzá, és egyre realisabb képet ölt. Az EU tagállamai között húzódó tatóngó (és a krízis következtében egyre inkább markánsabbá váló) fejlettségbeli szakadék két részre osztja az Uniót: centrumra (pl. Németország, Franciaország) és perifériára. Az Európai Unióban azonban két-fajta peremterületről beszélhetünk: az eurózóna maghoz képest kevésbé fejlett országairól (Olaszország, Görögország), illetve a kelet-közép-európai államokról. Kialakulhat tehát a két- vagy többsebességes Európa, németül a Kerneuropa, mely felfogható „a maastrichti szabályok élesítéseként”.¹³⁵

A kialakulóban lévő új Európa veszélyeket is rejt magában, ami főleg a jog területén mutatkozna meg. Két, egymással párhuzamosan létező szerződés aláásná a jogi egységet, ráadásul egyes tagok kirekesztésével fenyegetne. Új törésvonal jönne létre a mag és a perifé-

¹³¹ Marján Attila: *Mit hoz az Európai Unió válsága?*. MKI-elemzések, E-2011/26, 3-5. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹³² 25 tagország írta alá a költségvetési fegyelemre vonatkozó szerződést (EUvonal), 2012, <http://www.euvonal.hu/index.php?op=hirek&id=7289>

¹³³ 7 nap: Szorosabb unió vagy az euró vége? (EuroparlTV), interjú Guy Verhofstadttal, 2012, <http://europarltv.europa.eu/hu/player.aspx?pid=76d2d5ae-ac75-4906-9dd4-a0c401230f05>

¹³⁴ Marján Attila: *Mit hoz az Európai Unió válsága?*. MKI-elemzések, E-2011/26, 5. o, letöltve: 2012. 09. 18.

¹³⁵ Kiss J. László: *Eurómentés Kerneuropa útján* (MKI-tanulmányok T-2012/5), 3-10. o, letöltve: 2012. 09. 18.

ria országai között, ami széthúzáshoz vezetne, s végső soron az Európai Unió kettészakadását is eredményezhetné.¹³⁶

Angela Merkel kancellárasszony szerint megoldást jelentene, ha a déli államok (Spanyolország, Portugália, Görögország) keményebben dolgoznának. Véleménye szerint „nem lehet közös fizetőeszközünk, úgy, hogy az egyik embernek rengeteg szabadsága van, a másinak viszont kevés. Ez nem működhet hosszú távon.”¹³⁷ Merkel nézeteiben 2012-ben fordulat következett be, ugyanis Görögország és az egész euróövezet megmentésére helyezte a hangsúlyt, szemben a korábbi állásponttal (Görögország feltételekkel maradhat az eurózóna tagja).¹³⁸ Úgy véli, ki kell állni a görög reformok következetes végrehajtása mellett, de ehhez szükség van a görög elkötelezettségre is. ("Nem szabad olyat ígérni, amit nem tartunk be, amiben pedig megállapodunk, azt végre kell hajtani.")¹³⁹ Merkel szerint a válság "házon belül keletkezett, és csak házon belül lehet megoldani". Úgy gondolja, hogy Görögországnak továbbra is az eurózónán belül kell maradnia, hiszen „ez Görögország, az euróövezet és az egész EU érdeke is”¹⁴⁰, s inkább az EU-n belül kíván integrációt mélyítő intézkedéseket fogantatni.

Francois Hollande francia miniszterelnök szerint nem kérdés, hogy „Görögország az eurózóna tagja, és az euróövezetben kell maradnia”, azonban Szamarasz kormányának „még bizonyítania kell programjának hitelességét, és azt, hogy vezetői végig akarnak menni a (megkezdett) úton”.¹⁴¹ A francia kormányfő tehát Angela Merkel nézeteit osztja.

Manuel Barroso egyenesen „katasztrófának” nevezte azt az eshetőséget, hogy Görögország elhagyja az euróövezetet. Tart az ezt követő lehetséges láncreakciótól, azonban bízik Görögországban, hogy az ország képes kilábalni a válságból. Elismerte, hogy ez rövid távon fájdalmas lehet Görögországnak, azonban pozitív végkifejletet remél.¹⁴² (Habár ezzel el-

¹³⁶ Kiss J. László: *Eurómentés Kerneuropa útján* (MKI-tanulmányok T-2012/5), 10-12. o, letöltve: 2012.09.18.

¹³⁷ Dina Kyriakidou: *Europe's south bashes Merkel for "work harder" quip*, Reuters hírügynökség, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/05/19/us-europe-south-merkel-idUSTRE74I62S20110519>

¹³⁸ Merkel: *feltétlenül az euróövezetben kell tartani Görögországot* (MTI), 2012, http://gazdasag.ma.hu/tart/cikk/c/0/143294/1/gazdasag/Merkel_feltetlenu az_euroovezetben_kell_tartani_Gorogorszagot

¹³⁹ Merkel: *"nincs gyors és egyszerű megoldás a válságra"* (MTI), 2012, http://hvg.hu/gazdasag/20120627_merkel_euroovezet

¹⁴⁰ Merkel *jószívű a bajban lévő EU-tagokkal* (Menedzsment Fórum), 2012, http://www.mfor.hu/cikkek/Merkel_uj_unios_penzugyi_alap_felallitasat_surgeti.html

¹⁴¹ Hollande: *Görögországnak az euróövezetben kell maradnia* (Pannon RTV), 2012, <http://pannonrtv.com/web/?p=16824>

¹⁴² Barroso: *katasztrófa lenne Görögország kilépése az euróövezetből* (China Radio International), 2012, <http://hungarian.cri.cn/321/2012/03/06/202s144461.htm>

lentétes kijelentést is hallhattunk az Európai Bizottság elnökétől: "ha egy klub tagja nem tartja tiszteletben annak szabályait, akkor jobb, ha elhagyja a klubot".¹⁴³)

Balázs Péter, a Bajnai-kormány volt külügyminisztere, a CEU professzora szerint „a válást csöndben is le lehet bonyolítani: úgy is lehet valaki az eurózóna periferiáján, hogy már nem vesz részt a tanácskozásokon és a döntéseken, de használja a közös valutát. Nem kell lecserélni az eurót drachmára, mindössze annyi történne, hogy a görög pénzügyminiszter az eurócsoport üléseire már nem kap meghívót.”.¹⁴⁴

Martonyi János külügyminiszter nem tartja lehetetlennek Görögország kilépését/kiléptetését az euróövezetből, de ennek realizálódását a görög gazdaság- és belpolitika függvényévé teszi: "Most már nyugodtan ki lehet mondani, hogy nincs kizárva Görögország kikerülése az eurózónából. Ha a görög politikai és szociális gazdasági viszonyok úgy alakulnak, akkor ma már ezt a lehetőséget kizárni nem lehet".¹⁴⁵

¹⁴³ Barroso üzent Görögországnak (Bruxinfo.eu, Kitekintő), 2012,

http://kitekinto.hu/europa/2012/05/16/barroso_uzent_gorogorszagnak/

¹⁴⁴ Görögország csöndben is kiléphet az eurózónából, (Portfolio), 2012,

http://www.portfolio.hu/gazdasag/gorogorszag_csondben_is_kilephet_az_eurozonabol.171480.html

¹⁴⁵ Martonyi: Nem zárható ki Görögország kilépése az eurózónából (Index), 2012,

http://index.hu/kulfold/2012/05/13/martonyi_nem_zarhato_ki_gorogorszag_kilepese_az_eurozonabol/

VIII. Válság görög szemmel

Ez a fejezet a Thesszáliai Egyetem hallgatói és dolgozói által kitöltött online kérdőívre adott válaszok feldolgozásán alapszik. Görögország tizenhárom régiója közül Thesszália az egyik. Az ország északi részén helyezkedik el. Északról Közép- és Nyugat-Makedónia, nyugatról Epirusz, keletről az Égei-tenger, délről pedig Közép-Görögország határolja.

6. sz. ábra: Thesszália földrajzi elhelyezkedése

Forrás: The Latin Library.com,

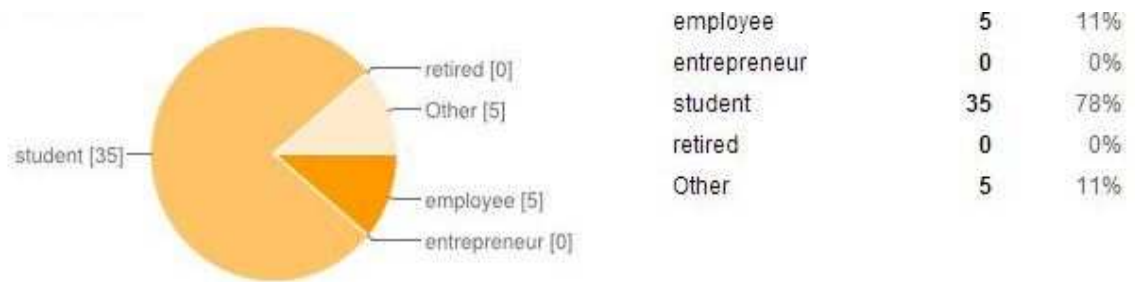
<http://www.thelatinlibrary.com/imperialism/notes/thessaly.html>

Az egyetemet 1984-ben alapították. Jelenleg öt kar (mérnöki, bölcsész-, agrár-, egészségügyi és független kar), ezen belül tizenhat tanszék működik a felsőoktatási intézményben. Hallgatóinak száma megközelíti a 9700-at, ezen kívül több mint 2500-an tanulnak mesterszakon vagy vesznek részt PhD-képzésen.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Thesszáliai Egyetem, <http://www.uth.gr/en/the-university/history>

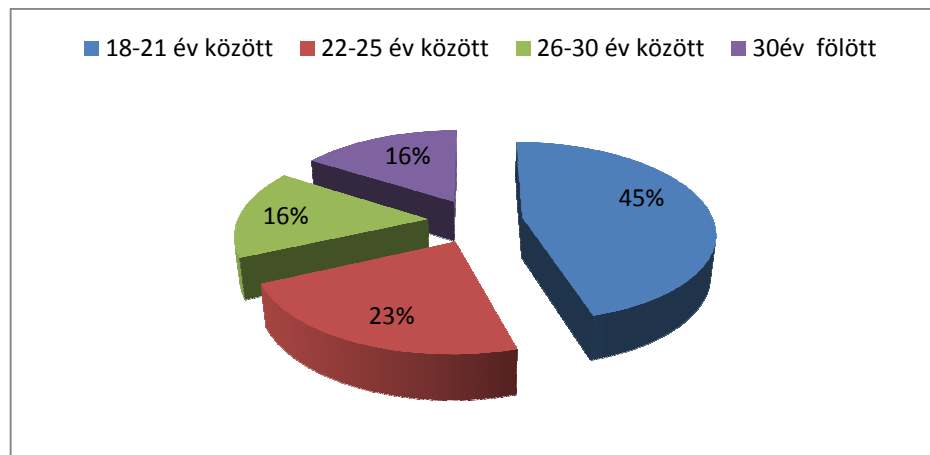
Az adatlapot negyvenöten töltötték ki, ebből 35 hallgató, 5 foglalkoztatott és 5 egyéb munkahelyen dolgozó.

7. sz. ábra: A kitöltők foglalkozás szerinti megoszlása

A válaszadók életkora 19 és 55 között mozog, átlaga 25 év. Életkor alapján négy csoport állítható fel: 1. a 18 és 21 év közöttiek, 2. a 22 és 25 év közöttiek, 3. a 36 és 30 közöttiek. A válaszadók közel fele az első csoportba tartozik, de doktorandusz hallgatók és egyetemi dolgozók is képviseltetik magukat (16-16%).

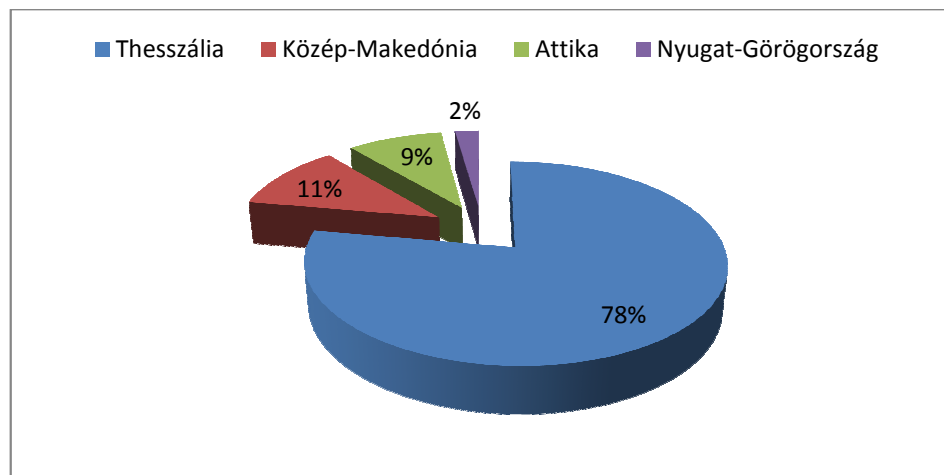
8. sz. ábra: A válaszadók életkorának megoszlása

A kérdőívre választ adók több régióból származnak (Thesszália, Közép-Makedónia, Attika), habár Thesszália mesze kiemelkedik a többi terület mellett (a válaszadók 78%-a ebből a közigazgatási egységből származik). Ez azzal magyarázható, hogy a diákok lakóhelyükhöz közel folytatják tanulmányaikat, és a legtöbbjük ingázik az oktatási intézmény és otthona között.

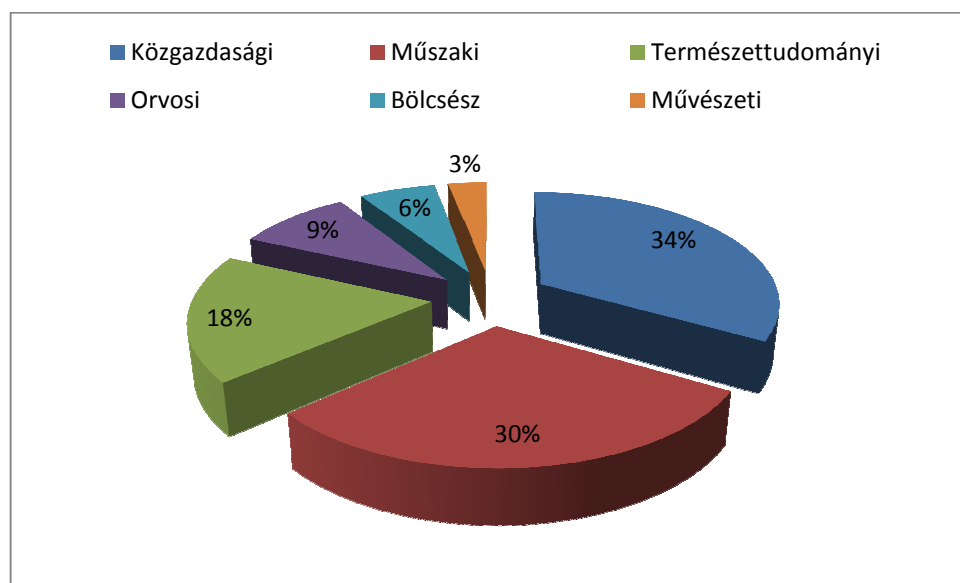
A válaszadók szerint az felsőoktatási intézmény megválasztásának anyagi okai voltak, hiszen többségük a válság éveiben kezdték meg tanulmányaikat, és már ekkor számoltak azzal, hogy a járulékos költségeket (pl. albérlet, kollégium) a családok nem képesek fizetni.

9. sz. ábra: A válaszadók regionális eloszlása

A válaszadók között többségben voltak a műszaki illetve a közgazdasági területen tanulók, akik együttesen 64%-ot képviseltek.

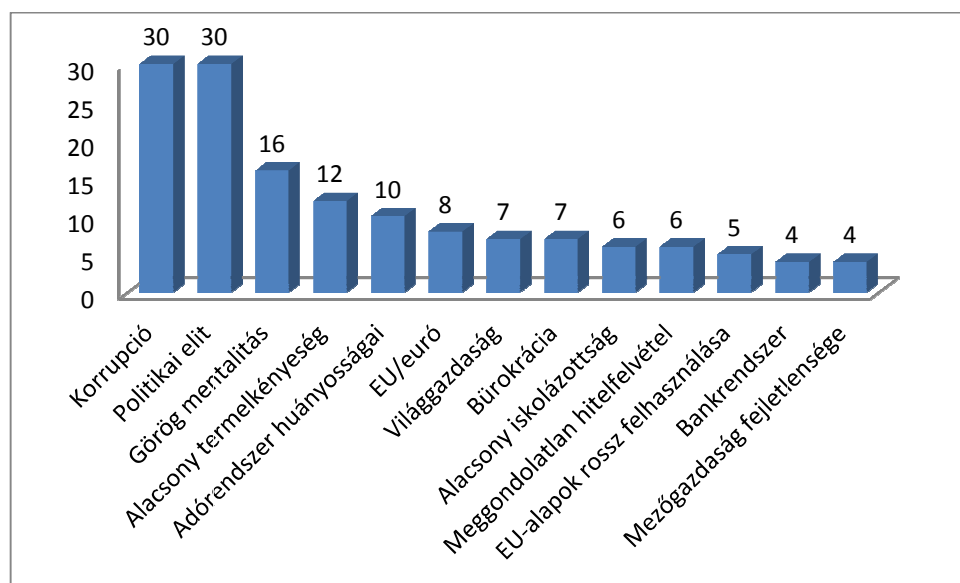
10. sz. ábra: A hallgatók szakterület szerinti eloszlása

A felmérés során arra kerestük a választ, hogy a megkérdezettek véleménye szerint mely tényezők okozhatták a válságot. Szinte valamennyien megemlítették a közigazgatási szinteket átfogó korrupciót, a hatalmon lévő politikai elit mulasztásait és megvesztegethetőségét, az adókerülést, valaki pedig nemes egyszerűséggel úgy fogalmazott, hogy „tolvajok vannak mindenütt”. A görög mentalitás alatt a beletörődő, közömbös választópolgári magatartást kell érteni, de többen megjelölték okként a költséges polgári életmódot is. Több válaszban megjelent indokként a versenyképesség és a termelékenység alacsony szintje, és sokan említették az adókerülés bevett szokását is. Kevesebben okolták a világgazdaságot és a nagy közszférát, ami behálózta egész Görögországot. Néhányan az Európai Uniót

hibáztatták. Véleményük szerint az EU válsága „ragadt át” Görögországra. Az EU kudarcának és manipulációjának eredményét látták a görög válságban, hiszen az EU mondta meg, hogy a görög gazdaság hogyan működjön, a súlyos gazdasági helyzet tehát neki köszönhető. A bankrendszert is hibáztatták, illetve az esztelen hitelfelvételt, melyről a választópolgárok nem kaptak tájékoztatást, és az sem előrelátható, hogyan fogja az állam visszafizetni. Kevesebben írták a mezőgazdaság problémáját, az ipari szektor elhanyagolását, az regionális alapok helytelen kihasználását és a túlfogyasztást. Egy válaszadó egészítette ki a fentieket a 2004-es Olimpia hatalmas költségeivel, egy másik pedig a költséges hadikiadásokat ellenezte.

11. sz. ábra: Vélemények a válság okairól

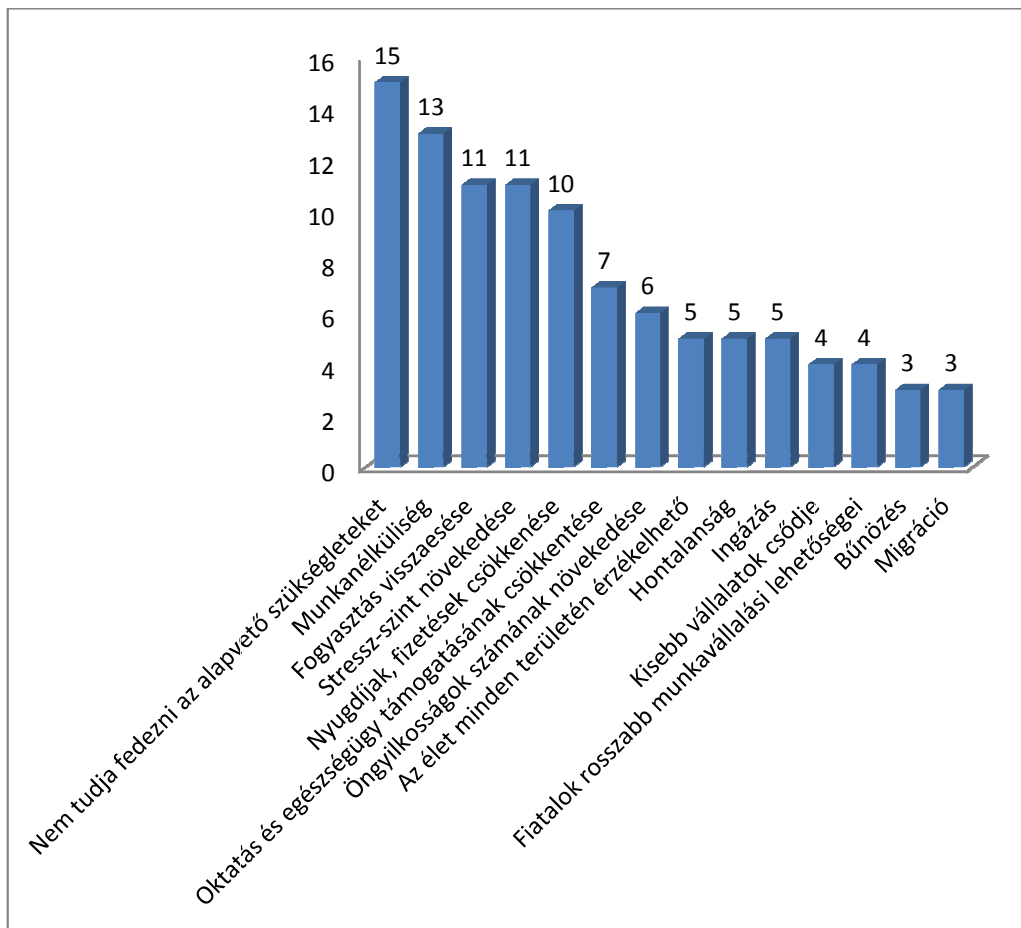

A kormány válságkezelő intézkedéseit a többség nem találta megfelelőnek. Véleményük szerint a megszorító intézkedéseket nem kísérte tényleges fejlesztés és struktúraátalakítás (a nézetek erősen megoszlottak abban a tekintetben, hogy a hibás krízismenedzsment a kormány vagy pedig az Európai Unió hibája-e). A válaszadók közül sokan helyeslik az adóelkerülés ellen bevezetett határozatot, illetve azt a törekvést, hogy a gazdagabb rétegeknek kell több adót befizetniük az államkasszába. Jó döntésnek tartják, hogy a politikusok fizetése csökkent, és hogy a kormány a görög sajátosságokat helyezte előtérbe, úgy mint a turizmus és a görög természeti kincsek kiaknázása. Elismerik a csalók utáni nyomozás megkezdésének szükségességét is. Amit viszont nem helyeselnek, azok a világviszonylatban is szigorú megszorító csomagok. A megkérdezettek elfogadták a költségek visszavágásának kényszerűségét, de nem gondolják, hogy ilyen mértékben és ütemben a gazdasági felzárkózást segítené elő. Épp ellenkezőleg: romlásba dönti a még működőképes gazdasági folyamatokat is. A bérek és a nyugdíjak zuhantak, míg az adók ezzel szemben

aránytalanul növekedtek. Egy hosszabban elnyúló megszorító folyamatot inkább támogatnának, derült ki a válaszokból. Úgy vélik, a kormány becsapta az embereket, hiszen nem a takarékoskodásra hívta fel a figyelmet, hanem nyilatkozataival és intézkedéseivel azt sugallta a görög polgároknak, hogy minden rendben van.

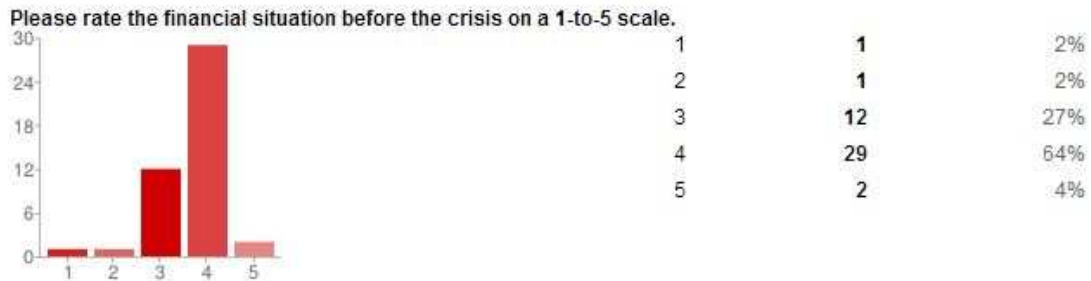
Arra a kérdésre, hogyan érzetik hatásukat a megszorító csomagok a mindennapi életben, megdöbbentő válaszok érkeztek. A válaszadók többsége hangsúlyozta, hogy a középosztály tagjának tartja magát, azonban előfordul, hogy az alapvető szükségleteket is nehezen tudja kifizetni (élelem, számlák stb.). Néhány válaszadó arról számol be, hogy Athénban egész családok kerültek utcára, az iskoláskorú gyermekek 10%-a alultáplált, a családok 20%-a pedig a templomban kap csak enni.

12. sz. ábra: A megszorítás hatásai a mindennapokban

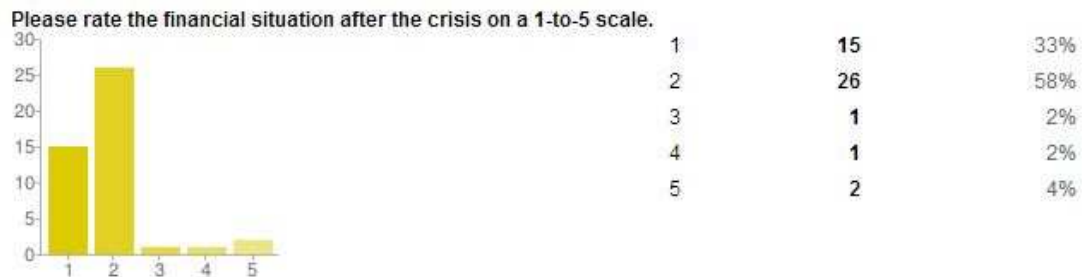

A kérdőívben értékelni kellett a válság előtti és a válság kialakulása utáni gazdasági helyzetet. Az eredményt a grafikon szemlélteti (az 1-es a létminimum alatti életmódot jelentette, az 5-ös pedig a jó módot.)

13. sz. ábra: A válság előtti pénzügyi helyzet értékelése

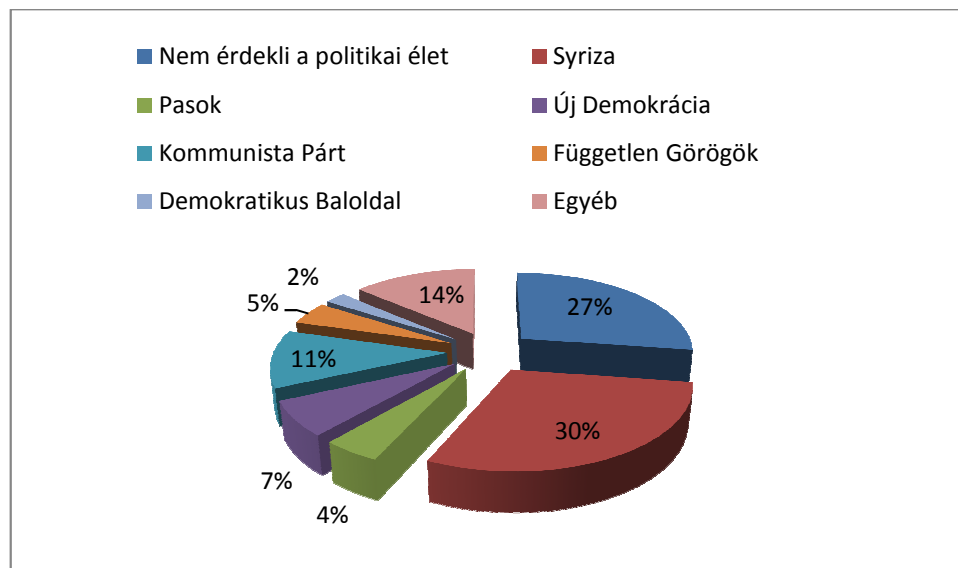

14. sz. ábra: A válság utáni pénzügyi helyzet értékelése

A 2012. júniusi választásokon való részvétel magas volt, bár a válaszadók nagy része saját bevallása szerint nem érdeklődik a politika iránt (27%). Ez azt is mutathatja, hogy erőteljesen megrendült a politikai vezetőkbe vetett bizalom, hiszen „nem tudnak valódi programokat kidolgozni, mind ugyanolyan”. A kérdőívet kitöltők közül csupán négyen nem mentek el szavazni (ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy Görögországban kötelező a voks leadása). A válaszadók körében a Syriza bizonyult a legnépszerűbbnek: 30%-uk adott esélyt a párt-nak. A többi pártra jóval kevesebben a szavaztak.

15. sz. ábra: Pártpreferencia (2012. június)

A Syriza azért keltett pozitív benyomást, mert kilátásba helyezte a tehetősebbek keményebb megadóztatását, és a befolyt pénzt az egészségügybe és az oktatásba pumpálta volna. Felkarolta volna az alsóbb rétegeket és a középosztályt, eltörölte volna a politikusok mentelmi jogát és fennhangon hirdette, hogy a bankok adóssága nem egyenlő az államadóssággal. Az elkéseredett választók egy része a Syrizában látta a valódi fejlődés előmozdításának kulcsát, méghozzá megszorító csomagok nélkül. A párt ugyanis tárgyalást követelt az Európai Unióval, melynek során újratárgyalták volna a feltételeket. Az emberek mindenekelőtt változást akartak. Csalódtak a két vezető pártban és hamis ígéreteikben, és fel akarták frissíteni a politikai vérkeringést. Az alternatívát a Syrizában vélték megtalálni.

Az Új Demokráciára voksolók azt emelték ki, hogy az ND elkötelezett híve az eurónak, és fejlődést ígért további csökkentés helyett. Szimpatikusnak találták a Kelet felé nyitás politikáját is (Oroszországgal, Kínával való kapcsolat létesítése). Volt, aki azért szavazott a pártra, mert nem látott más, valós alapokon nyugvó alternatívát.

A PASZOK-kal szimpatizálók az EU-n belüli fejlődést támogatták, illetve bizalmat szavaztak a hosszú távú intézkedéseknek.

A Kommunista Párt támogatói azt emelték ki, hogy a párt az egyenlő jogokat és értékeket kívánja megvalósítani, de akadt, aki az Unióból való kilépést helyeselte.

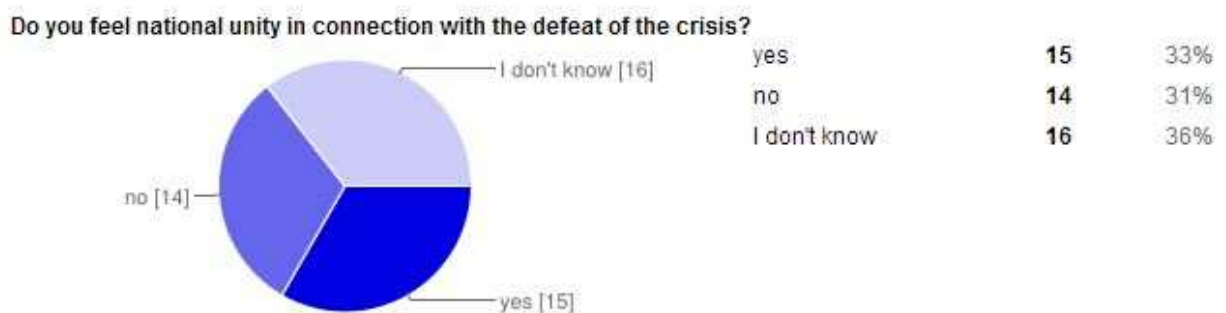
A Független Görögökre szavazók az egyesült Európa képét és az egyenlőtlenségek csökkentését hirdető kormányprogramot találták vonzónak. Egy válaszadó azért húzta be a párt neve mellé az ikszet, mert a politikai egyensúly megtartása lebegett a szeme előtt az előretörő neonáci párttal (Arany Hajnallal) szemben.

A Demokratikus Baloldal a baloldali mentalitás megtartásával szerzett szavazókat, és azaz, hogy nem értett teljesen egyet a megszorításokkal.

Görögországban előretörtek a szélsőséges pártok. Ezen nem szabad csodálkoznunk, hiszen a középosztály egyre inkább eltűnik, és a gazdasági-társadalmi-pénzügyi szélsőséges helyzetre szélsőséges választ adnak.

A kialakult helyzetben a görög lakosság megosztott. Nemzeti összefogást és egységet a válaszadók 33%-a érzett, míg 31% állította az ellenkezőjét. 36% pedig nem tudta eldönteni. A kormány támogatása iránti hajlandóság meglehetősen alacsony, a társadalmi szolidaritás nem erősödött a válság hatására.

16. sz. ábra: Társadalmi szolidaritás megmutatkozása a válságkezeléssel kapcsolatban

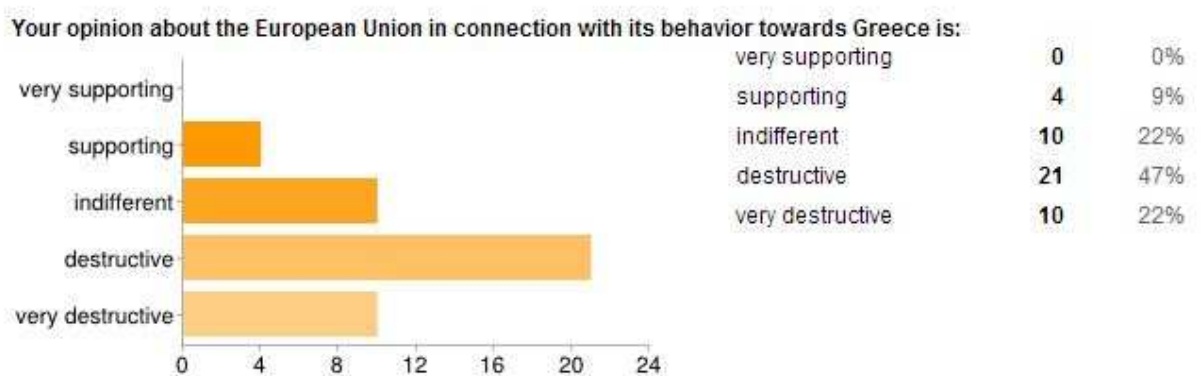
A kivándorlási szándék szakonkénti megoszlása igencsak változatos. A műszaki pályára készülőket kiegyenlített a belföldön maradni akarók, a külföldön megélhetést keresők és a bizonytalanok aránya. A közgazdászoknál igen kiegyenlített az arány (bár magasabb a Görögországban egzisztenciát teremteni akarók száma), a természettudomány jövőző dolgozói pedig külföld felé hajlanak. Egyedül az orvosnak tanuló válaszadónál kerültek többségbe a Görögországban maradni kívánók. Az összesített statisztika a diploma utáni külföldi munkavállalást valószínűsíti.

17. sz. ábra: Kivándorlási hajlandóság

A görögök körében egyre erősödő euroszkepticizmus jellemző. A megkérdezettek többsége romboló hatásúnak ítélte az Unió válsághelyzetben tanúsított magatartását (47%). A közömbösek és az EU viselkedését kifejezetten ellenzők táborának aránya megegyezik (22%), míg kisebbségben maradtak az EU-t támogatónak minősítő válaszadók (9%).

18. sz. ábra: Az EU magatartásának értékelése

Az Unióból azonban csak nagyon kevesen választanák az ország kilépését: összesen hatan a negyvenötből. Főként gazdasági indokra hivatkoznak, de akad, aki kulturális meggyőződés miatt maradna bent az Unióban. Általános a vélemény, hogy az EU-n belül kell maradni, mivel kívül rosszabb. Az EU mellett tehát nem meggyőződésből tartanak ki, a belé vetett bizalom erőteljesen meggyengült, hanem a kényszerűség szülte együttműködés mellett érvelnek. A reményvesztettek úgy nyilatkoztak, hogy Görögország nem lenne képes saját

erőből kezelni egy államcsődöt. Mások úgy látják, hogy a görög kilépés olyan folyamatokat generálna a világgazdaságban, melyek kimenetele előre beláthatatlan. Egyre biztosan számítanak: láncreakcióra, mely kilépteti a gyengébb gazdaságú országokat az euróövezetből (pl. Spanyolország és Portugália).

Elterjedt az a nézet is, hogy az Európai Uniónak nem áll érdekében Görögország megsegítése, hanem inkább a tőle való függés konzerválására koncentrál. Ezt támasztja alá a beérkezett válaszok alapján az a tény, hogy a megszorító intézkedések (melyek az Unió elképzeléseit valósítják meg), nem fejlesztik ténylegesen az országot, így nem tapasztalható semmiféle strukturális változás, sem modernizáció.

IX. Összegzés

Görögország, az 1970-es évek második felében demokratizálódó, strukturális gyengeségekkel küzdő ország élére egy olyan államférfi kerül Konsztantinosz Karamanlisz személyében, aki felismerte az Európai Gazdasági Közösségben rejlő nagy lehetőségeket országa felvirágoztatására, s elsődleges célként jelöli meg a szervezethez való csatlakozást.

Már ebben az időszakban jelent voltak azonban olyan problémák, melyek elvezetnek a jelenkor nehézségeihez: a görög gazdaság számára létfontosságú kompromisszumok elengedése a tárgyalások folyamán; a görög gazdaság túlértékelése teljesítőképességével fordított arányban; a görögök „uniformizálása”, vagyis egy németes értékeket valló világ elvárásaihoz való „idomítás”. Az Európai Unió görög kihágásokkal, szabályszegésekkel szembeni tehetetlensége is hamar megmutatkozott.

A 2009-ben kezdődött görög válság tehát a korábbi belpolitikai gondok összegződése – társulva az Európai Unió gyengeségeivel – melyeket a krízis a felszínre hozott. A probléma gyökere abban található, hogy az EU sokféle és sokszínű országokat tömörített (így egyes gazdaságok „felülértékeltté” váltak). A felzárkóztatás (kohézió) elve és a szolidaritás elve alapján a fejlettebb államok segítik majd a kevésbé fejlettek felzárkózását. Ez az elmélet-megdőlt a válság hatására.

A helyzet gyors alkalmazkodást kíván mind az EU, mind a tagállamok (így Görögország) részéről is. A fennálló állapot valójában az EU erőpróbája, alkalmazkodóképességének tesztelése. Most derül ki, hogy válsághelyzetben képes-e a gyors reagálásra, hiszen eddigi története az időhúzásról, az elnyújtott döntési folyamatokról szól.

A problémát tetézi, hogy most, amikor a legnagyobb szükség lenne társadalmi szolidaritásra, a görögök nem tudnak bízni sem a kormányukban, sem az Unióban, sőt egyáltalán a politikában, hiszen eddigi negatív tapasztalatik befolyásolják őket.

Az EU két vagy akár több részre is szakadhat (két-, három-, többsebességes Európa). Ez felveti a kérdést, hogy a fejlettebb, gazdagabb országok erősebb tömörülése hogyan rendezheti át a világhatalmi pólusokat, hiszen a „többsebességes Európa” megvalósulása nem csupán az EU-n belül eredményezhet változásokat.

A görög válság ebből a szemszögből nem más, mint egy tünet – a gyengélkedő Európai Unió „terméke”. Görögország helyzete speciális, hiszen precedensteremtő volt csatlakozása, és ilyen lehet az euróövezetből való távozása is, ezért olyan óvatos és körülményes az EU mindkét esetben.

Az Európai Unió jövője tehát nem a görögök eurózónából való kilépésén vagy bent maradásán múlik, de egy olyan kis ország válsága, mint Görögorszáé, rávilágított az elodázhatatlan reformok szükségességére. Elég egy (görög) szálka az uniós gépezetben, hogy megakassza azt. A jövőt az fogja meghatározni, hogy az Unió képes lesz-e a fennálló problémákat orvosolni.

Melléklet

Questionnaire on the topic 'The relationship of Greece and the European Union'

Welcome to the website!

First of all, let me introduce myself. I am Szilvia Tatár from Veszprém, Hungary, student of International Studies of University of Pannonia. I am writing a thesis about the relationship of Greece and the European Union, that is why I am respectfully asking for your help. I would like to get to know your point of view of the economic crisis and the elections. For this purpose, I have collected an eighteen-question questionnaire, which is easy to fill out and only takes 10-15 minutes.

Thank you for contributing to my work by answering the questions.

**Kötelező*

Gender *

- ☐ male
☐ female

Age *

Which municipality do you live in? *

What is your job? *

- ☐ employee
☐ entrepreneur
☐ student
☐ retired
☐ Egyéb:

If you are a student, what are you specialized in?

Please list some factors that in your opinion had influenced the evolving of the Greek economic crisis. *

Please list some actions taken by the government that you consider essential in the crisis management strategy. *

To what extent and how do austerity measures influence everyday life? *

Please rate the financial situation before the crisis on a 1-to-5 scale. *

Number 1 is at or below subsistence level, number 5 marks wealthy lifestyle.

1 2 3 4 5

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Please rate the financial situation after the crisis on a 1-to-5 scale. *

Number 1 is at or below subsistence level, number 5 marks wealthy lifestyle.

1 2 3 4 5

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Did you go to the elections on 17 June 2012? *

☐ yes

☐ no

Which political party is the most sympathetic for you? *

☐ PASOK

☐ New Democracy

☐ Syriza

☐ I am not interested in political life

☐ Egyéb:

Which program element do you like the most of your preferred political party? *

In your opinion is the future of Greece provided inside or outside the European Union? Please explain your point of view. *

Do you feel national unity in connection with the defeat of the crisis? *

☐ yes

☐ no

☐ I don't know

Do you imagine your future in Greece or in a foreign country? *

☐ yes

☐ no

☐ I don't know

Do you imagine your future in Greece or in a foreign country? *

Your opinion about the European Union in connection with its behavior towards Greece is: *

☐ very supporting

☐ supporting

☐ indifferent

☐ destructive

☐ very destructive

Why do you think so? *

Felhasznált irodalom

1. 25 tagország írta alá a költségvetési fegyelemre vonatkozó szerződést (EUvonal), 2012, <http://www.euvonal.hu/index.php?op=hirek&id=7289>
2. 7 nap: Szorosabb unió vagy az euró vége? (EuroparlTV), interjú Guy Verhofstadttal, 2012, <http://europarltv.europa.eu/hu/player.aspx?pid=76d2d5ae-ac75-4906-9dd4-a0c401230f05>
3. A Fitch öt forgatókönyvet készített az euróövezet felbomlására. MTI-Eco, 2012, http://www.portfolio.hu/gazdasag/szakertoi_kormany_gorogorszagban.167208.html
4. A Moody's szerint a görög kötvénycsere egyenlő a csőddel, Privát Bankár, 2012, <http://privatbankar.hu/makro/a-moodys-szerint-a-gorog-kotvenycsere-egyenlo-a-csoddal-245456>
5. Almássy Eszter: A görög szerpentin, avagy Athén és az európai integráció. Budapest: Századvég Kiadó, 2003
6. Andor László: Nemzetközi pénzügyek, 2005, letöltve: 2012.10.15.
7. Artner Annamária: A válság anatómiájához – Görögország esete, 2011, <http://artnera.blogspot.com/2011/07/valsag-anatomiajahoz-gorogorszag-esete.html>
8. Artner Annamária: Görögország csatlakozása az EU-hoz. (Európai Tükör, műhelytanulmányok, 17. szám). Budapest, 1997
9. Artner Annamária: Más, mint aminek látszik – a görög válság. Egyenlítő folyóirat, 2012, <http://egyenlito.eu/artner-annamaria-mas-mint-aminek-latszik-a-gorog-valsag/>
10. Artner Annamária: Út a keresztre – Görögország kálváriája. Külügyi Szemle. 2012/2
11. Az EU-csatlakozás középtávú gazdasági-társadalmi hatásai Magyarországra (Tárki, Európai füzetek különszáma). Budapest, 2003, 33. o, <http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/7D73A93B-50BB-42E0-8FD2-7D3430C73E7F/0/EUF00Kulonszam.pdf>
12. Babanászisz Sztérios – Sulász Kosztasz: A görög kapitalizmus néhány jellemző vonása (kézirat), 1974
13. Balogh Ádám: A görög külpolitika „újjászületése” a macedón kérdésben, 2012, 2-3. o http://www.balkancenter.hu/pdf/Balogh_gorogkulp.pdf

14. *Bild: napi egy milliárd eurót vesznek ki a betétesek a görög bankokból.* MTI, 2012, http://hvg.hu/gazdasag/20120615_gorog_betetek_bankok_kivonas
15. *Current context of integrated territorial develop strategic planning in Greece* (Espon Interstrat), letöltve: 2012. 10. 27
16. Csité András és Oláh Miklós (szerk.): „Kormányozni lehet ugyan távolról, de igazgatni csak közelről lehet jól...”, 2011, http://hetfa.hu/wp-content/uploads/I_modul.pdf
17. Dimitris K. Xenakis: *Greece in a Changing Euro-Mediterranean Setting: Guidelines for Future Action*, 2009, 9. o, <http://www.ekem.gr/images/stories/keim.ergasias/EuroMediterraneanSetting.pdf>
18. Dina Kyriakidou: *Europe's south bashes Merkel for "work harder" quip*, Reuters hírügynökség, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/05/19/us-europe-south-merkel-idUSTRE74I62S20110519>
19. *Economic integration in the enlarged European Community* (Centre for Economic Policy Research), 1990, <http://www.cepr.org/pubs/bulletin/meets/243.htm>
20. Elenis Delvinioti, Makis Selamazidi: *16 nomoshédia, 17 vímata*, 2010, <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=156772>
21. *Európai jogi unió – Párizstól Lisszabonig: A szerződések története*, (a Tanács Főtitkárságának kiadványa) 2012
22. *Fiscal Frameworks in the European Union: May 2012 update on priority countires* (az Európai Bizottság 91-es számú alkalmi kiadványának függeléke), 2011
23. Gálik Zoltán: *Az eurózóna elhagyásának akadályai*. MKI-tanulmányok, T-2011/42., letöltve: 2012. 10. 28.
24. Gálik Zoltán: *Barroso beszéde az EU válságkezeléséről és a gazdasági kormányzásról*. MKI Gyorselemzés 2011/26., <http://www.hia.hu/pub/displ.asp?id=RTITUM>
25. Gálik Zoltán: *Grexist, avagy Görögország távozása az eurózónából*. MKI-elemzések, E-2012/14., letöltve: 2012. 09. 18.
26. *General Report on the Activities of the European Union 2010*, letöltve: 2012. 04. 16.
27. Gergő Zsuzsanna (szerk): *Fókuszban az Európai Unió*. Veszprém: Egyetemi Könyvkiadó, 2012

28. *Görögország D-Day előtt?*, MTI, 2012,
http://hvg.hu/vilag/20120616_gorog_d_day#utm_source=hvg.hu&utm_medium=listing&utm_content=related&utm_campaign=related
29. *Hellenic National Reform Programme 2011-2014*, 2011,
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/el_2011-04-29_nrp_en.pdf
30. *IMF Executive Board Approves €30 Billion Stand-By Arrangement for Greece*, IMF Press Release No. 10/187, 2010
31. Jason Manolopoulos: *Greece's 'Odious' Debt*. London: Anthem Press, 2011
32. *Jogrend – Görögország* (Európai Igazságügyi Hálózat)
http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_gre_hu.htm
33. Kiss J. László (szerk.): *A huszonötök Európai*. Budapest: Osiris Kiadó, 2005
34. Kiss J. László: *Eurómentés Kerneuropa útján* (MKI-tanulmányok T-2012/5), letöltve: 2012. 09. 18.
35. *Lezárult a görög kötvénycsere-program*, Tőzsdefórum, 2012,
http://www.tozsdeforum.hu/gazdasag/lezarult_a_gorog_kotvenycsere_program
36. Marján Attila: *Mit hoz az Európai Unió válsága?*. MKI-elemzések, E-2011/26, letöltve: 2012. 09. 18.
37. *Második negyedéves jelentés* (Munkacsoport) 2012,
http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/speeches-statements/pdf/qr_march2012_en.pdf
38. *Merkel jószívű a bajban lévő EU-tagokkal* (Menedzsment Fórum), 2012,
http://www.mfor.hu/cikkek/Merkel_uj_unios_penzugyi_alap_felallitasat_surgeti.html
39. *Merkel: "nincs gyors és egyszerű megoldás a válságra"* (MTI), 2012,
http://hvg.hu/gazdasag/20120627_merkel_euroovezet
40. *Merkel: feltétlenül az euróövezetben kell tartani Görögországot* (MTI), 2012,
http://gazdasag.ma.hu/tart/cikk/c/0/143294/1/gazdasag/Merkel_feltetlenul_az_euroovezetben_kell_tartani_Gorogorszagot
41. Nagy András: *A dél-európai országok integrációja és annak tanulságai I.*, 1999. (Közigazgatási Szemle, XLIV. évf., 188. o.),
<http://epa.oszk.hu/00000/00017/00046/pdf/nagyandras.pdf>

42. *Négy-ötszörösére nőhet az EFSF*, Világgazdaság Online, 2011,
<http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/negy-otszorosere-nohet-az-efsf-361222>
43. *One Year of Task Force for Greece* (az Európai Bizottság közleménye), 2012,
[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-12-784 en.htm#footnote-1](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-784_en.htm#footnote-1)
44. *Regulatory Reform in Greece* (OECD Reviews of Regulatory Reform), 2001, 19-20. o
<http://books.google.hu/books?id=YK9pXMAQ2F4C&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>
45. *Segítség Görögországnak* (az Európai Bizottság Magyar Képvisellete), 2012,
http://ec.europa.eu/magyarország/news/20120320_segitse_gorogorszagnak_hu.htm
46. *Structural Interventions in Greece* (a Görög Gazdasági és Pénzügyi Minisztérium jelentése), 2005, 2. o, letöltve: 2012. 10. 21.
47. Szabó Kornélia-Kiskúti Petra: *Az örök Görögország és a változó Európa* (2001), 237. o <http://www.ajk.elte.hu/file/SzaboKorneliaKiskutiPetra-Gorogorszag.pdf>
48. *Talán mégis a drachma kellett volna*, Index, 2011,
http://index.hu/gazdasag/vilag/2011/11/04/gorogorszag_a_drachma_kapujaban/
49. *The Community of Ten: welcome to Greece* (Bizottság kiadványa), 1980, 7-8. o,
<http://aei.pitt.edu/10628/1/10628.pdf>
50. *The course of Greece in the European Union* (Washingtoni Görög Nagykövetség), 2004,
<http://www.greekembassy.org/embassy/content/en/Article.aspx?office=1&folder=39&article=50>
51. *The Integrated Mediterranean Programs* (Európai Bizottság kiadványa), 1986, letöltve: 2012. 10. 21
52. Thesszáliai Egyetem, <http://www.uth.gr/en/the-university/history>
53. Yannis Valinakis: *Greece's European Policy Making* (Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe), 2012,
<http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No63.pdf>